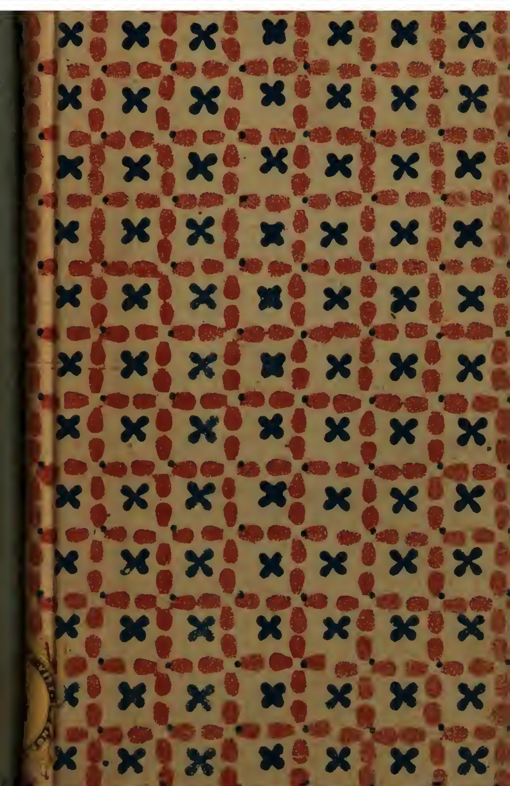

69
5
G
2

PACIFICI MAXIMI POE TAE ASCVLANI OPERA·

Lucretiæ libri duo·
Virginiæ libri duo·
Elegiarum libri viginti·
De bello Spartaco libri sex·
De bello Cyri regis Persarum libri septem·
De bello Syllæ & Marij libri duo·
De componendis carminibus·
Grammatica·
De declinatione verborum græcorum·
Poema ad Ioannem Salualium·
Inuectiua in Angelum Politianum·

PACIFICVS MAXIMVS POETA ASCVLANVS AD ANGELVM COLOTIVM AESINATEM.

b Oc quicquid libelli est diue Coloti tibi dedico. q nullum non dico prudentia, vel sapiẽtia præstantiorem; sed ne parem quidem tibi quenquã inueni. Cum diu ciuitates omnes explorassem; Et orbem lucerna vigili perscrutatus fuerim. Ecqs hodie præter te respectat poetas? Periissent ingenia plurima nisi in sinus tuos fugissent. q tutela, & præsidium vnicum es omnibus. Debebunt mihi musæ bene collocatæ. Nec de seruitio opus hoc virginale queretur; q in manus viri pudicissimi, & eruditissimi aduolarit. Nec erubescet iudicium & lituras tuas. Ego qđ potui dedi tibi perpetuam videlicet & æternam famã; si modo meus hic libellus vixerit. Vale.

PACIFICI MAXIMI POETAE ASCVLANI IN LIBELLOS LVCRETIAE ET VIRGINIAE PROLOGVS.

ILle ego Pacificus lasciui carminis author,
Ecce verecũdi carmĩs author ero.
Turpia qui cecini calamo deducta nephando
Ecce pia carmen relligione cano.
Ante loquebatur nullo mea musa pudore,
Nunc didicit casta non nisi voce loqui.
Et defrænato ructabat verba palato,
Nunc nisi maturos non dat ab ore sonos.
Lingua nec ante iugũ nec tristis sensit habenas.
Nunc nisi concessa non valet ire via.
Tunc ego quærebã numerũ, nõ carmẽ, vt ingẽs
Iret, & insanæ cresceret artis opus.
Et mihi non etiã miracula parua videntur,
Qđ fit tam subito res mala facta bona.
Qui legis hunc, illum legisti forte libellum
Vix vtrunqȝ putas scripserit vnus opus.
Cúmqȝ forem iuuenis iuuenilia carmina feci,
Nunc quoqȝ qđ deceat, nostra senecta facit.
Hæc poterit pueris, poteritqȝ referre puellis,
Inqȝ schola semper doctor habere sua
Hæc legat & tristis censor, castusqȝ sacerdos,
Nequitias vllas non habet iste liber.

Hinc lasciue puer tenera cum matre recede
Iste liber vestræ non eget artis ope.
Nulla venus coeptis faueat, nullúsq; cupido.
Ipsa mihi pallas, vestaq; præstet opem.
Nūc de vgínibus sunt plectra mouēda duabus,
Perq; verecundos it lyra nostra modos.
Vtq; duæ fuerant, duo sacra volumina fiant,
Explicet & partes musa locuta duas.
Materiámq; suam liber vnus, & alter habebit,
Vt passa est enses hæc patris, illa suos.

PACIFICI MAXIMI POETAE ASCVLANI LVCRETIAE LIBER PRIMVS·

S AEPE MEOS CA
lamos suspendi, & nescius
hæsit;
A qua principium sumat,
catq; liber·
Vtraq; laude sua præponi
digna videtur,
Alterutri neutram præposuisse decet·
Nā bene qui pensat, trutinaq; expēdit in æquas
Inuenit in qua vis plus ve minus ve nihil·
Vna tamen si pars casu spectatur in vna
Maior, in hac ipsa pars erit vna minor·
Aut nō scribendū est; aut altera cedat oportet;
Principium poterit non bene ferre duas·
Pace tua ingressus fine det Lucretia libro
Virginia, hoc pro me substinuisse velis·
Et iubet hoc tempus; iubet hoc & serior ætas;
Et prior exemplum ꝙ dedit ipsa sui·
Tu quoq; si primis repetā primordia rebus;
Da veniam lector; non onerosus ero·
Multa breui dicam, serieq; immensa reducta
In minimum fiet dexteritate breuis·
Tēpore Roma fuit primo possessa superbis
Regnis & regum sub ditione fuit·

Romulus vt sulco circũsignauerat vrbem,
Ipse loci solus rex ait huius ero.
Moxq; remi iussit caput à ceruice reuelli;
Qđ nunquã dominos res capit vna duos.
Deq; suo dixit sua moenia nomine Romam;
Qđ numero fratris vicerat augur aues.
Instituit sacram nemorosis vallibus ædem;
Ad quam qui fugit; non licet inde trahi.
Moxq; senatores, sanctúmq; ætate Senatum
Legit; qui patres, patritijq; forent.
Neptuno dum sacra facit, rapuisse Sabinas
Dicitur; & viduis associasse thoris.
Bellum ingens oritur, facie'sq; miserrima belli;
Stat gener hinc, illinc stat ferus ense socer.
Obruta muneribus iacuit Tarpeia, paludi
Liber equo & limo nomina fecit eques.
Qui fratrem non est passus, non credimus hostẽ
In sua participem regna venire pati.
Iuraq; purpureus celerũ munimine tutus
Reddebat, sæuus verbere lictor erat.
Liberat obsidibus Veios, & diuidit agros
Militibus; nullus nouerat ista patrum.
Illi indignantur; statuunt & perdere regem;
Et velare pia calliditate nephas.
Iámq; omnis subijt vulcania templa Senatus,
Inter & hos gladius paruus, & vnus erat.
Iam pater ingreditur Romanæ cõditor vrbis;
Et sedet in medio celsior ipse loco.

Tum duo deposcunt regem; & secreta referre
Se velle à nullis accipienda viris.
Credulus admouit faciles sermonibus aures;
Et lateri medius iunxit vtriqz duos.
Hi caput iniecta veste & spiramina claudunt;
Milleq́; conueniunt protinus inde manus.
Mors caruit ferro; caruit mors voce dolentis;
Et vix inuenit spiritus ipse viam.
Vtq́; parum iacuit, sanguisq́; induruit; artus
In frusta, & partes subsecuere breues.
Quisq́; suam partem cæca sub veste locauit
Deprendi nullo possit vt illa modo.
Iámq; resoluuntur postes, funduntq́; Senatũ;
At celeres, vbi sit Romulus ipse, rogant.
Hic est vnus ait, nobiscum incedit, eratq́;
Iunctus, & vt possit iunctius esse nihil.
Quisquis adest oculos ptes dimittit in oẽs.
Si videat; nullo conspicit esse loco.
Esseq́; miratur nusquã, quẽ viderat vsquã;
Quid potius possit credere; nullus habet.
Pars stupet; & ps est fraudẽ quæ cogitat, audit
Compositus nemo qua fuit arte dolus.
Excusant patres nullum subiisse barathrum;
Qđ sese nulla parte relaxet humus.
Credimus emeritũ cælum dixere petisse;
Indigenæ demus thura, precesq́; deo.
Assensere pii venienteq́; nocte deorum
Templa colunt; sacris dant pia thura focis.

Exercent odium sed qui peiora verentur,
Et nulla mentem pace tenere valent.
Inuidiam veniens, a longa Iulius alba
Liberat, & populo talia verba refert.
Hesternæ Romam repetebam tempore noctis,
Reddebat plena lumina luna face.
Mensus iter medium sepes tremuisse videbam.
horrui, & arrectæ diriguere comæ.
Romulus ante viam visus mihi stare, sed ingēs;
Et longe maior quā solet esse, fuit.
Dic age romanis, inquit, ne tempora perdant
Lugendo, & præter fata dolere velint.
Mars pater ad Capreæ curru sup astra paludē
Substulit in templo futilis vmbra fui.
Quo decuit, terras tenui, nunc astra tenemus;
Et sum cum superis, cum superūmq; patre.
Nunc mihi mutato dent nomine thura quirino,
Et mecum Hersilia est, nuncq; vocatur Ora.
Arma assueta colant, frenabunt gentibus orbē;
Et magnum latis quod iacet æquor aquis.
Non his ætatis, non rerum finis agetur,
Et mea regnabit cum Ioue Roma meo.
Hæc vbi dicta dedit, tenues exiuit in auras.
Hæc volui vobis ore referre dei.
Accepere fidem patres cum plæbe, Quirino
Dant thura; & molles supplice voce pces.
Hinc regē legere Numā pietate verendum,
Et iure, & sancta relligione virum.

Non hūc desertis curibus petijsse crotonis
Moenia, quae nondum facta fuere, puto.
Turpe famo nostras si laudes asserit, omnis
Itala, si credit Graecia; terra negat.
Hos ritus tellus per se dedit ipsa sabina,
Ipsa suos mores tetrica terra dedit.
Hic potuit bello natos, armisq; docere
In molli, & sancta viuere pace viros.
Et sacros celebrare dies, & sacra deorum,
Quiq; dies fastus; quiq; nefastus erat.
Ne ve fides desit, vulgúsq; vt pascat, adibat
Aegeriam, quae mens sit Iouis; illa refert.
Ne dubitare queat; ne fabula ficta putetur;
Indicijs certis maxima signa dedit.
Nam patrū ingentē numerū cū plebe vocauit
Ad caenam, sed erat paupere structa cibo.
Tū numa, cedamus paulo, & spatiemur ī horto
In tectis parui iugeris hortus erat.
Vix bene ter lentis errarunt passibus illic
Cum vocat; & structos iussit adire thoros.
Illic ornatus, & tanti splendor honoris
Affuit, vt dicas plus nihil orbis habet.
Mane erat & riguae fugiebāt sole pruinae;
E caelo scutum decidit ante pedes.
Euenisse putant nō haec sine numine diuum;
Et quicquid dicit; dicat vt ore Iouis.
Haec & plura tñ cum iā fecisset, obiuit.
Ianiculum cineres, spiritus astra tenet.

Inde ferox Tullus succedit; & arma retractat:
Et resides animos ad fera bella vocat.
Discordes spargit causas, & semina belli;
Misceat vt forti prælia sæua manu.
Iámqꝫ recens bellū plusquā sociale resurgit
Inter troiugenas; æneadúmqꝫ genus.
Hinc albana cohors; illinc Romana iuuentus
In pugnam aduersos sollicitabat equos.
Sed vetuit conferre manū concordia regum;
Foedera qui certa composuere fide.
Bellorum summā confecit Horatius omnem:
Alba fuit Romæ diruta iuncta suæ.
Sæuitiam regis tandem compescuit igne
Iuppiter, extinxit cum dominoq; domum.
Martius impij post hunc capit ancus habenas;
Cui Numa iam fuerat sanguine matris auus
Seruasset leges; mores seruasset auitos;
Sed fortuna piū mentis abegit opus.
Cogitur infestis indicere bella latinis.
Causa solet cunctis iusta fauere viris.
Plurima nanqꝫ igni subuertit; & oppida ferro.
Romaqꝫ in immensum creuerat hoste suo.
Primus traiecit Tyberinas pontibus vndas;
Carceris erexit primus in vrbe metum.
Tarquinius priscus; cum iā decesserat Ancus
Accipit imperium iura secutus auis.
Mox Romana domat populātes arua latinos
Et cogit toties fræna negata pati.

Marte fatigatos longo submittit hetruscos;
Et quæ rex Lydus munera sumit, habet·
Imponitq; iugũ renouãtibus arma Sabinis,
Quæ iam sex annos continuisse ferunt·
Hunc sua ter vidit ducentem Roma triũphũ
Et ter reddentem munera grata Ioui·
Pace ornat quod bello auxit, nã cingit & vrbem
Molibus, & latas sternit in vrbe vias·
Extruit & circũ capiat qui maximus orbem;
Qui modo vel pontus, vel modo terra foret·
Qui cautem ferro miracula certa probando
Discidit, marmor Næuius augur habet·
Sed didicit lætis semper fortuna nocere,
Et nunquã foelix continuauit iter·
Pessima mors vitæ iucundæ sola tenorem
Rupit, in hoc vno non fuit æqua viro·
Nam duo falciferi resecanda ad prata parati
Ante fores rixas vnus & alter agit·
Hos vocat, & dum rex, quæ sit discordia, quærit
Summissi sacrum subsecuere caput·
Occupat impium dominam, flãmámqz secutus
Seruius a serua matre, deoq; patre·
Vt decreta patrum blando sermone leuauit;
Mox de se plæbi multa timenda refert.
Quod rapuit sic iure tenet, sic robore firmat·
Hoc illi peperit frontis & oris honor·
Adiecitq; nouos antiquis collibus vrbis
Scilicet vt septem surgeret illa iugis·

Armaq; distribuit, quod vis, qđ ferret & ætas
Consulit, & lustrum taurus, & hyrcus agit.
Sub iura hetruscos, & sub iuga prima reduxit
Terq; triumphales curribus egit equos.
Templaq; ꝗ multos foelix traduxerat annos;
Fortunæ fertur constituisse duo.
Nil tñ hoc illi; mortis cum venerat hora;
Profuit, & fallax vtraq; terga dedit.
Mille locis iacuit sparsus, caruitq; sepulchro;
Præda lupos pauit, prædaq; pauit aues.
Sed quacunq; mori non refert morte, beate
Quærendum vita est viuere, morte nihil.
Diuersa emensus veni, qua cursus agetur,
Quaq; meus missus carcere curret equus.
Hic mihi propositi fiet via longa laboris
Hic erit admissa meta petenda rota.
Tarquinius rapuit regno℞ sceptra superbus;
Quo non in terris sæuior alter erat.
Et nullũ scelus est, qđ non admiserit audax,
Et nullo expleta est crimine tanta sitis.
Sperandum est cũ grãde malũ cõscẽdit in altũ;
Ad magis excelsum nec valet ire locum.
Nã scelere in tanto res est tandẽ vna reperta
Vtilis, vt regnis causa suprema foret.
Pessime sed poterit qs te, & tua facta referre?
Mille mihi linguæ; mille nec ora sonant.
Sed quãtum valeo, quãtum mea musa valebit,
Tantum narratis subijciere meis.

Qua fueras tu parte bonus, qua parte ꝓbatus?
In te quid laudis, quid probitatis habes?
A te qđ vitiũ fugit? quod fertur abisse:
Quem ve nephas in te destituisse locum?
Cunctoꝶ exẽplum es, sentinaq́; foeda malorũ:
Cancer edax, pestis dira, timenda lues.
Accipe nunc qualis fuit hic vir candide lector.
Pauca queror, non sunt cuncta notanda mihi.
Dum legis interea poterit miscere minister
Lectum erit, & nondum mucida vina bibes.
Oĩa nec referam, quæ si narrare pararẽ,
Esset mæonio maior vtroq; liber.
Mentior, an culpã subijt natura, ꝗ illum
Concepit, tantum progenuitq́; nephas.
Et fortuna foret damnanda ꝗ extulit illũ,
Qđq; alto posuit, constituitq; loco.
Cum primum infaustæ matris deiectus ab aluo
In lucem exisset, prodieratq́; puer.
Tum Phoebus quãuis isset nõ obuia Phoebe
Palluit obscura nocte tegente diem.
Quod fecit, timuit cælum, renuitq́; videre,
Quodq́; suis manibus finxerat, odit opus.
Tisiphone excepit, nutriuit lacte Megæra,
Alecto stygia membra refecit aqua.
Sanguine tartareo furialis pauit Echidna,
Cerberus arentem diluit ore sitim.
Mõstrum ingens, & triste nephas, matriq; p̄riq;
Formido, mammis non adhibenda fames.

Sors tñ æquauit cælo, posuitq; sub astris;
Hæc eadem ludens iecit in ima virum.
Resq; dedit nomen, sæuiq; iniuria facti,
Nomen ab insana mente superbus habet.
Sors, fatũ, casus voluit mollire, q̃ illi
Consortem mitem iusserat esse thori.
Foemineo poterat, quo se caruisse videbat;
Viuere consilio, nec male ferre pedes.
Sed raro est vxor simili coniuncta marito;
Nam proba quæ fuerat; non habet illa probũ.
Siqs erit sanus non sanæ mentis habebit
Vxorem, sapiens insipientis erit.
Effera pacifico coniuncta est vxor aruntis
Cui sitis, & potus non nisi sanguis erat.
O multum infoelix qui tanto errore tenetur.
Ipse fui quondam terq; quaterq; miser.
Illa velit flãmas vndis miscere, diesq;
Noctibus, & terris aera, & astra mari.
It tristis facie inculta, lugubris amictu,
Et veste immunda sic velut orba viro.
Moesta suam queritur sortem, noctesq;, diesq;
Ingemit, & crudis vnguibus ora secat,
Q᷑ sit tam vili, segniq; adiuncta marito,
Q᷑ qʒ suis animis non habet ipsa parem.
Iam mallet nunquã tædas iunxisse iugales,
Mallet & in viduo sola iacere thoro.
Foelicemq; vocat, fortunatamq; sororem
Coniugio audacis, magnanimiq; viri.

Alteráq; ē moesta ē aut æque, aut moestior illa
 Inq; vna causa non dolor vnus erat·
Mallet ē hæc etiā nunquā nouisse maritum,
 Inqz thoro nunquā substinuisse virum,
Optabatq; mori potius, quā ducere vitam,
 Et vitæ mortem præposuisse velit,
Qꝺ male cessisset ꝑqz inuida fata fuissent,
 Qꝺqz dei votis terga dedere suis·
Auspicio facili sperauerat esse marito
 Iunctam, difficili se tamen esse videt·
Et fortunatam nimium putat esse sororem,
 Qꝺ molli & leni iuncta sit illa viro·
Semp habet manibus pia thura, & liba, merūq;
 Semper votiuas conterit ore preces·
Ille velut fulmen, velut ignis flāma trisulci,
 Frangitur, vtqz monet feruor, & ira furit,
Sic nuptæ, sed non minus his aduersa querūtur
 Fata viri thalamis inuidiosa suis·
Dum tñ interea mentis turbatur, & ardet
 Insanæ discors in sua fata dolor·
In secreta domus vxor seduxit aruntis
 Tarquinium, nullo teste tenente locum·
Accepitq; fidem primū sua dicta tenere,
 Nec styga iuranti verba referre ioui·
Mox ait, o quoties penetralia soluere cordis
 Constitui tempus, nec locus vllus erat·
Inuida si nobis non essent illa, dedissent
 Vxorem tibi me, te mihi fata virum·

Tuq; tuo imperio potereris; & ipsa marito,
Et decus ipsa tuum, tu sequerere patrum.
Quid iuuat insignes, clarosq; habuisse parentes,
Si nihil ex illa nobilitate refers.
Quin subeat mentem, qua sis, e stirpe creatus;
Quodq; tibi genus est, quiq; feruntur aui.
Hercule nil maius, totoq; potentius orbe
Vidimus, ille tuæ gentis origo fuit.
Gens tua foelici fertur regnasse Corintho,
Hic vbi bos geminis cornibus astra petit.
Ille iugo potuit facili summittere dextra
Cornua qui potuit prensa tenere bouem.
Demaratus tusca sedit rate vectus in vrbes
Mutare externas ante solebat opes.
Suscepitq; duos clara de coniuge natos
Vnus obit, patris possidet alter opes.
Qui possedit opes mutato nomine nomen
Tarquinius dictus traxit ab vrbe sua.
Virtute atq; animo Romam migrauit in vrbē
Omina foelicis certa secutus auis.
Sceptráq; iā meruit. sunt & data sceptra merēti
Támq; tibi imperium; quā bona liquit auus.
An vigor, & facies, & vis, & vultus, & oris
Maiestas sceptro regna tenentis abest?
Aetatem sapiētis habes, audacia prompta est.
Contemptus faciles, & timuisse nihil.
Diues es immensis opibus, munitus amicis,
Vtq; addas operi, res petit ipsa manus.

Expectas ne huius fati cum venerit hora?
Vis dicam, laudis nil, & honoris amas.
Dissimilisq́; tuis viuit tibi moribus vxor,
Quæ segnem, & mollem desidiosa facit.
Hæc eadem nobis iunxit fortuna maritum
Ignauum, & tristi simplicitate virum.
Marcescitq́; animus langore, & forma dolore,
Qđ iuga non parili duco per arua boue.
Mutemus fati errorem, iungamur in vnúm.
Hæc est consilio res facienda breui.
Cætera quis nescit pro regno cuncta licere?
Pro regno fas est & violare deos.
Dixerat, & dextras simul īplicuere, simulq;
Tarquinius contra talia verba refert.
Res acta est. opi manus est adhibēda parato.
Vxorem perdam, tu quoq; perde virum.
Nil vltra, re dicta probant, obstantia tollunt,
Hic fratris thalamos, illa sororis habet.
Hæc satyra res est, res est hæc digna cothurno.
Quid faciam? vires non habet iste liber.
Si tamen & vires, & res & carmen haberet;
Vberius nostro non mihi tempus erit.
Si superi claudunt oculos; claudamus & ipsi.
Ira potest etiam lenta nocere deis.
Sæpe suis pedibus qui non prospexit, ab alto
In collum, inq́; suum decidit ille caput.
Inguina subsecuit Saturnus falce parenti.
Iuppiter e regno iussit abire patrem.

Tuq; tuo cælo qui regnas, fortiter aude,
Ne quis ab imperio cogat abire tuo.
Quid toties triplicat, qđ ab ignibꝫ exit ĩ vndas?
Quid non sede sedet, nec iuuat esse quod est?
Quid ve Iouis sidus Saturni adiungitur astro?
Inq; suo primus vellere Phrixus habet?
Mox tribus in cācro iūctis renouabit olympū,
Et terram, surget rex nouus orbe nouo.
Nescio quē octauus ꝑmittit mentibus orbis
Esse deum, sed & hic quod fuit alter erit.
Cumq; meos anni quingenti addentur ad annos
Alter erit nostro dissimilisq; deo.
Tunc & diuitiæ, pleno tum copia cornu
Implebunt gremium, nemoq; pauper erit.
Omnia mutari video, scelerate iacebis,
Et solues poenas, tu bone summa petes.
Qui latitare voles, nullo tutaberis antro,
Qua fugies, tutus non eris ipse fuga.
Hæc supis superūq; patri curanda sinamus,
Vt decet, inceptum nos repetamus iter.
Seruius interea fraudesq;, dolosq; locari
Sensit, & in multis mente labare fidem.
Mox adijt sanctum, quē legerat ante senatum,
Atq; apit quibus est sors sua pressa malis.
Quæ bona cōtulerit Romæ, populoq; recenset,
Proq; suis meritis non patienda pati.
Multa sup generum dixit (gener affuit illic)
Quæ serat in populo, quas locet arte plagas.

Hic vbi conticuit, fremitusq; resederat omnis,
Tarquinius soluit talibus ora modis.
Debemus nos ergo tibi, si præmia diris
Debent criminibus, perfidijsq; dari.
Pro virtute quidem debet tibi nemo. qs vnquã
Te vidit vitijs abstinuisse tuis?
Nullum adeo scelus est qđ nõ admittis, & illud
Ne quid agas desit sæpe resumis idem.
In vitio vitiũ cumulare in crimine crimen
Gaudes, & nullis itsitis ista malis.
Omnia confundis, per te foret æthere terras,
Aether cum terra mistus, & ignis aquã.
Quid tñ hæc? cunctis gremiũ tua vita patentẽ
Laxauit vitijs, explicuitq; sinum.
Sed quo iure venis, vel qs tibi tradidit vnquam
Fræna vrbis? prædo non tua iura tenes.
Non dedit interrex, & non dedit ista senatus,
Nec tibi quæ mea sunt credo dedisse velint.
Rex auus impium tenuit, successor & hæres
Ad bona, & impij debita iura vocor.
Tu datus es tutor, nostriq; minister ouilis.
Versus es in pecudes vt lupus ipse tuas.
Meq; minor, non maior eras, ne forte putares
Hæc mihi non aptas regna tenere manus.
Quæ vis, quiq; animus mihi sit, tẽtabimus ergo.
Dixerat, inde suo prosiluitq; loco.
Sublimeq; capit, mediũq; a sede refixit,
Deturbátqz foras in caput inq; pedes.

Inde rapit sceptrum, soliúmque inuadit eburnũ.
Maiestas illi dira, & acerba riget.
Mox venit, & grato regem prior ore salutat
Vxor, & ante omnes iussit auere virum.
Subsequiturque phalanx strictis trepidãte senatu
Ensibus, & patriæ comprobat esse patrem.
Aurea iam retro magni regina superbi
Curribus auratis vecta legebat iter.
Ventũ erat ad Cyprũ, qua sunt angusta viarũ
Hic pauidos mulæ continuere pedes.
Quæ sit causa rogat, iacet hic auriga supinum
Rettulit, ante tui corpus inane patris.
Corripuit, iussitque sequi. trahit ille, superque
Ora, caputque patris fecerat ire rotas
Impietas hæc ista loco noua nomina fixit:
Nam vicus nomen nunc sceleratus habet.
Artibus his regnum peperit, peioribus vsus
Dum tenuit, quam vis addita maior erat.
Protinus in latum vitij diffunditur æquor:
Velorúmque sinus pandit in omne nefas.
Sic subitus torrens fluuiali concitus imbre
In non assuetos currit apertus agros.
Confunditque vrbis faciem, talisque videtur:
Qualis sub Sylla, sub Marioque fuit.
Cõtemnit cum plæbe patres, sanctumque senatũ:
Aestimat vna omnes conditione pari,
Ius, leges, ritus, mores non ille priorum
Seruat, lex illi est vis sua, mosque suus.

Siquis forte rogat, timide blandeq; p̄catur·
Sic ille vt tygris, sic vt & hydra furit·
Sæpe salutatus vel nil, vel reddit acerbum:
Audisset tanquā te mala verba loqui·
Nullum recta acie, nullū nisi lumine toruo
Respicit, & vultu, quo tonat ira Iouis·
Lætaturq; malis, foelixq; ꝙ exitus illis
Ad votum fuerit, contigeritq;, iuuat·
Calliditas vulpis, rabies canis, ira leonis,
Ora lupi, hæc illi dona fuere viro·
Atqz iter ad morbū nullum natura negauit
Ingenium, & vires ad mala cuncta dedit·
Cū furor, & cū vis, & magna potētia iuncta est·
Disijceret superos, tartareosq; deos·
Ille die nulla, nulla requiescere nocte,
Si mala non aliqua fecerit arte, potest·
Se coniuratis, multoq; satellite primum
Munit, & in cunctos arma, manúsq; parat·
Causa mali sibi diues erat, bona sola petūtur·
Pauperior quanto est, hoc mage tutus erat·
Hisq; dat exilium, caput his ceruice reuellit;
Et reus, & iudex, & simul actor erat·
Effugere quibus patuit fuga, sed fuga paucis
Profuit, & siluis non potuere tegi·
Vrbs deserta viris, & scō exhausta senatu est,
Inqz sua nulla est nobilitate domus·
Ergo suo vacuum scelerū consorte Senatum
Sufficit, vt possit nil nisi lege data·

Plæbs gaudet summa cecidisse à sede potentes
Nescia quod veniat post sua terga malum.
Defixit quicquid plæbi donabat, & illa
Quæ dederat diues, cogitur æra dare.
Ne qd in impium moliri posit iniquus,
Ocia summouit, segnitiemq; viris.
Non armis, bellóq; domat, terroreq; martis,
Sed foeda, & turpi conditione manus.
Rupibus hunc lapides, hūc ripis cogit hàrenas
Effodere, ille humeris vt graue portet onus.
Antiquis olidum stercus lauat iste cloacis.
Maxima mille tribus vna cloaca tenet
Quo mars, quo populus martis, quo sctē qrine
Laberis? hac Troiam Roma reponis ope?
Hoc Asiæ regnū pollens non credidit vnquā,
Non genus assaracum, dardaniúmqz pati.
Hæc lugenda magis quā lamētanda fuisset
Res mihi, sed nō est versibus apta meis.
Iā sequar vt sequitur, sed nec tñ omnia dicam,
Grandius hoc ipso ne mihi surgat opus.
Viribus externas pátrijs annectit, opesq;
Non satis ad vires cogitat esse suas.
Mox sibi delegit generum de gente latina,
Qui virtute suos nobilitabat auos.
Deprensum falsis Turnum iugulauit in armis.
Et viuum aggesta contumulauit humo.
Foedere periurus violato bella sabinis,
Et socijs contra fasq;, piúmq; mouet.

Dum vano gabios, & sese marte fatigat,
Vinci turpe putat, vincere posse negat.
Ad solitas artes rediit, fraudesq;, dolósq;.
Quod virtute nequit, fraude, doloq; domat.
Forte patri natus vitiis præstantior ipso
Sextus, & ad facinus promptior vnus erat.
Non alius poterat nasci generatus ab illo.
Nam qualis pater est, filius esse solet.
Dicitur, & verum est; q si mala parturit arbor,
Non poterit fructus, & bona poma dare.
Quale cadus tenuit, vinum præbere valebit.
Dulcia vas fellis non tibi mella dabit.
Et nocuus serpens habet à genitore venenum,
A nocua semper nascitur herba nocens.
Peior erat cunctis sceleratis fratribus ille.
Ille quidem maior de tribus vnus erat.
Dumq; pater dubitat, dū se male colligit amēs;
Versutum mira repperit arte modum.
Finge pater dixit longo discedere bello,
Teq; intra muros velle tenere tuos.
Cædito verberibus me sæuis, cæsus ad hostes
Transfugiam, patriæ creditus hostis ero.
Quoq; magis credant argenti pondus, & auri
Grande feram, bello teq;, tuosq; premam.
Ductorē experti facient, me præside belli,
Præside me pacis tempus vtrunq; regent.
Cum iactata meā firmauerit anchora puppim,
Officietq; meo nulla procella mari,

Proditione mea Gabij capientur, & omnes
Præbebunt iunctas in tua iura manus.
Vt dicta est, res acta fuit; cæsumq; papauer
Accæpit, gabijs imposuitq; iugum.
Occidis antistes lapidum tumulatus aceruo,
Victa iacet virtus, & superata dolo.
Heu cui portas & gabiorum claustra gabini
Creditis, hic vobis efferus hostis erat.
Credulitas sub fraude cadit, nec retia vitat
Simplicitas, puras decipit esca feras.
Vt duo romanos deduxit in arua colonos
Præsidium terra, præsidiumq; mari.
Impio tutũ; nec iam magis esse timendum
Cogitat, & nullos posse nocere deos.
Sed superis visum est aliter; nolentibus illis
Foelicem nullus se putet esse diu.
Attolli, & celsa sceleratus sæpe locari
Arce solet, lapsu quo grauiore cadat.
Ecce suo poenas natura in tempore poscit
Tarquinium sceleris, perfidiæq; dare.
Ante tamen mittit signis portenta sinistris,
Anteq; prodigijs, ominibusq; monet.
Bis tonuit, postes fulmen bis limine mouit;
Arsit bis capitis fulmine tacta coma.
In te vibratum totiens, & fulmen & ignis
Non terrent, tactus tertia tela caue.
Elapsus serpens summo est e culmine tecti;
Quo fuit in subitam regia versa fugam.

Inter delitias illi fuit vna catella
Blanda, sed vt possit blandius esse nihil.
Dumq; tñ mulcet, veluti fera vipera dentes
Infixit, blandam dissecuitq; manum.
In medijs tectis viridi fuit hortus in herba;
Aruit, & nullo cespite viuus erat.
Inq; domo fertur gallum peperisse draconem
Abscidit patri protinus ille caput.
Instructásq; cibis mensas posuere ministri.
Institerant nullæ quas posuere dapes.
In cratera merũ miscẽt, in sanguine ꝟsum est.
Cocta veru fiũt cruda, vel ære cauo.
Et caput humanum ꝑ sæcula mille sepultum
Fodit, at inde recens, qui cruor ibat, erat.
Ante fores aulæ stabat pulcherrima palma
Hic aquilæ nidum composuere suum.
Inde grues rapidas pullos, ipsósq; parentes
Vnguibus, & rostris dilaniasse ferunt.
Visceribusq; suis exisse sub æthera saxum
Somniat, inqȝ suum mox cecidisse caput.
Somniat e lecto turbari, & lapsus ab illo
Versabat nudo frigida membra solo.
His & mille alijs monitus qd Apollo, qd augur
Consulat, orauit, quæ ve sit ira deum
A se diducat natos monet augur, & vnum
De tribus his natum dixit Apollo caue.
Ille negat se posse deos maiora, sed inquit
Pareo, me quãuis non agat iste timor.

Protinus ergo duos deductas ducit ad vrbes,
Exiliũ imperij falsus honore tegit.
Et formidandum bello tenet Ardea Sextum
Ardea per multos marte domanda dies.
Instat Romanus miles, nec viribus vllis
Parcit, & obsessos nocte, dieq; premit.
Hi se defensant, & forti pectore tela
Excipiunt, gaudent pro patriaq; mori.
Et sæpe erumpunt portis, & castra fatigant,
Ignibus & ferro reijciuntq; viros.
Quiq; infestabant sæpe obsidione tenentur,
Et qui sperabat vincere, victus erat.
Iamq; diu nullis castris fortuna resedit,
Incertisq; alis, ambiguisq; volat.
Nunc his, nunc illis præbet victoria palmas,
Nunc fauet & nullis, nunc & vtrisq; fauet.
Defessi cessere acie, se quisqz tuetur,
Hic vallo, muris se tenet ille suis.
Interea dum bella vacant, dũ prælia cessant,
Indulgent animis, ægráqz membra leuant.
Mẽsa frequẽs stat structa cibis, spumãtq; phaler
Crateres; nutat lanx onerata dape. (no
Accumbunt cũ plæbe p̃res, sibi q̃sqz ministrat,
Quilibet hæc eadem vina, ciboſq; capit.
Vt sitis, vtqz oĩs domitus fuit ardor edendi,
Omnis & ex animo cura remissa fuit,
In dulces uenere iocos, quæ prima puella
Moribus & forma, quæq; secunda foret.

Lis feruet, nunc hæc, nunc & pponitur illa·
Quilibet & causam, quã tueatur, habet·
Dumq; ea res agitur passim & popu lariter ifert
Se pugnæ Sextus, taliáqz ore refert·
Nil agitis, vana est oĩs contentio, lites
Tollite, nam cunctis anteferenda mea est·
Hæc candore niues, candoreqz lilia vincit
Hac & candidius non habet indus ebur·
Auroræ digitos, Iunonis brachia dices
Ceruicem Veneris, Palladis esse comas,
Singula nõ opus est narrẽ, dignissima laude
Cum sit, deficeret laus mea laude sua·
Maiorẽ conspecta fidem, collataq; reddet·
Sed nemo est, alter certet, agatq; suam·
Dixit vt hæc, omnis tenuere silentia, rupit
Sed Collatinus talibus illa modis
Non hæc afferres, mea si tibi Sexte fuisset
Agnita, teq; foret iudice victa tua·
Non habet illa parem, sed non habet illa secũdã,
Et sola in toto restitit orbe dea·
Et formæ dotes castis virtutibus auxit·
Hæc duo per laudes conuenienter eunt·
Pallade non solum magis est, & casta Diana,
Casta sed est ipsa virginitate magis·
Res bñ non agitur verbis, bene rebus agetur
Res hæc non istis insinuanda modis,
Quisqz suo tollamur equo, tendamus in vrbem
Iudicij finis visaqz litis erunt·

Sic ambo fieri statuunt, & dicta probarunt.
Nec mora dixerunt aggrediamur iter.
Occiduas Phoebus iam iã vergebat in vndas,
Lunaq; noctiuagos sollicitabat equos.
Iam frænis armantur equi, phalerisq; superbi
Insiliunt pedibus, discutiuntq; solum.
Iam fera terga premunt, & iã calcaribus vrgẽt,
Perq; harmos sudor, spuma per ora fluit.
Festinant, fragilesq; terit leuis vngula glæbas.
Nubeq; puluerea noctis obumbrat iter.
Dumq; absunt, lẽtósq; tenẽt sua castra maritos,
Desertúsqz suo coniuge lectus erat.
Iliadas dolor vnus agit, sed ferre dolorem
Non vnum est, fert hæc fortis, at illa furit.
Hæc se desertam quãuis dolet esse marito,
Lanifica tempus cogitat arte breue.
Illa voluptati præbet dispendia lecti,
Accusatq; moram, desidiámqz viri.
At Sexti coniux non tam queritúrqz, doletq;
Sed vino, & dapibus luxuriosa vacat.
Non sic ornari velut hæc abeunte marito
Vlla solet coniux adueniente viro.
Tota domus valuis patet, & celebratur aptis
Et lætas ornat festa corona fores.
Moreq; bacchantum cõuiuia turba frequentat,
Et longa sertis implicat arte comas.
Nunc agit vt credas labyrinthon obire choreas,
Nunc vt mæandri dixeris esse sinus.

Gaudia testantur cantus citharæq;,lyræq;,
Tibiáqz,& molli cymbala tunsa manu.
Sæpe qdem obloquitur,mediā cingēte corona,
Et stimulos animis addit acerba suis.
Si qua putat,nostri nr̄os meminisse maritos,
Stulta erit,& dicam mentę carere bona.
Scilicet his curæ est thalamo ne iniuria fiat,
Per quos peccandi maxima causa datur.
Siquis inesset amor,nullus liquisset amorem,
Aut posset lentas atteruisse moras.
Thura,p̄cesq; damus,sup̄ósqz ī vota vocamus,
Altera sed votis quæ potietur erit?
Penelope longas pectebat pectine lanas,
Et textum telæ dissoluebat opus.
Vir dabat amplexus facilis tibi diua calypso,
Vel tibi nausicaa basia longa dabat.
Non ego Pasiphaen lento imposuisse marito,
Decæpto damno succubuisse boui.
Laudo Clytemnestram,dū fratris vindicat irā
Vir suus,Egystum præposuisse viro.
Non opibus petitur spolietur vt Ardea raptis,
Sed nuribus,sunt hæ causa pudenda moræ.
Improba romanis lex est affixa puellis,
Coniugibus iunctas non sinit arma sequi.
Da Pythia pateram,vino iugulabo dolorem,
Sed si non cessat,quod iubet ille,sequar.
Dūq; ait hæc,dubito strepitus sit,dixit in aula.
Aduenisse refert pallida serua virum.

Culpa patet manifesta domus, & crimē aptū
Non datur ingenio, nec datur arte tegi.
Quid faciat? nil est qđ non deprensa tueri
Audeat, atq; arte est foemina tuta sua.
Sicut erat, medijs audax venit obuia scalis
Vestibus auratis, compositisq; comis.
Oscula disperdit collo suspensa mariti,
Et per nequitias increpat vsq; moras.
Ille nihil contra, sed vti de marmore signum
Hæret, & immotus lumina fixa tenet.
Me miseram exclamat qđ nō blādiris, & à me
Auertis faciem, turbáq; lumen habet?
Quid sibi vult istud, quæ vę hæc feritatis imago,
Quid rogo, qđ factum est, quæ noua cā mali?
Num perij? nū me cogis discedere tectis,
An venit in thalamos altera nupta meos?
Ille refert contra, vereor ne iniuria lecti
Hæc mihi sit per te perfida facta mei.
Hos habitus meretrix residens in fornice sumit,
Quid vult hic plausus, quid celebrata domus?
Rettulit hæc, isto tibi quæ vox excidit ore?
Hei mihi concæpit mens tua quale nephas?
Et cui vis comer, si nō tibi comor, & illo
Tempore, quo nullum lætius esse potest?
Oīs turba domū quæcunq; frequentat, adiuit,
Quo mihi, quoq; tibi grata sit ipsa dies.
Iā mō cū hesperias Phoebus pperaret ad vndas,
Iungereq; albentes luna pararet equos.

Nuntia fama fuit non certo authore per vrbem
Ad nos te celerem sollicitare viam·
Quid facerē? ieci calathos, & pensa, putremq;
Vestem, regales induo læta togas·
Turba frequens ad me venit gratata, recæpi,
Et tandem optatis contigit hora meis·
Dixerat· ille fidem verbis adiecit, & inquit
Gratulor, errori parce puella meo·
Tū sese ad socium laude, & spe captus inani
Verterat, & tumido soluerat ora sono·
Collatine pōt formæ, vel moribus addi?
Quid dubitas? culpā noscis an ipse tuam?
Post hæc conuiuis, & discūbentibus egit
Grates, ꝙ celebrent, ꝙ decorentq; domum·
Mox petijt thalamos sola comitante marita,
Et longas illic atteruere moras·
Tū Collatinus cæco sub pectore secum
Hæc mouet, & tacita talia mente refert·
Heu quantū simplex credit sibi, dicat asello
Esse aliquis pennas; ille volasse putat·
Inqz ignem versum suadebis feruere pontum;
Siccáqz ꝙ multo pisce natatur humus·
Gratia dijs error ꝙ non mihi talis inhæret,
Qđ videt, atqz aliquod mens mea lumen hēt·
Deuoret ante velim caput hoc telluris hiatus;
Quam paterer, talis si mea visa foret·
Sit læda, & lædæ natis formosior ipsis,
Turpis erit, si non moribus illa bona est·

Andromadæ placuit, non q̄ formosa fuisset.
Sed q̄ casta fuit, q̄q; pudica, deo.
Nemo vnquā castris vixit dementior illo.
Quæ fecit, patitur crimina iure suo.
Omnibus sit nulla fides, nec pondera verbis;
Verba licet soleant pondus habere mea.
Hic erit eiectus regnis, & regibus addet
Exilium, & nusquā nomina regis erunt.
Sic video, sic sunt mores, sic impia poscit
Vita, malis finis non solet esse bonus.
Dum sic ille refert, portæ patuere cubilis;
Redditur & coniux coniuge iuncta suo.
Assidunt, franguntq; thoros, & pocula siccant;
Mox surgunt, epulis vt domuere famem.
Sextus ab his, nihil est q̄d Collatine moremur.
Res acta est, celeres iam relegamus iter.
Contendisse pudet scio te, tacitusq; fateris
Conuictum, & grandis stat tibi corde dolor.
Iam disces nunquā ludibria velle tueri.
Pro causa, & iusta stat ratione deus.
Dixerat; & contra quot dixit verba recæpit;
Dum mandata dabat, dúmq; parabat equum.
Quid tibi grataris, media quid lite resultas?
Non dum deprensam stringere credis auem.
Heu quātum refert & habere, & hr̄e putare.
Quod sedet in gremio dixeris esse tuum.
Propositum teneamus iter, collatia longum
Non est, iudicium certus vterq; dabit.

Dixit, dicta probãt, & foedera prima sequũtur,
Et se victorem quilibet esse putat.
Educuntur equi, spumantia fræna capès sunt,
Terga premunt, vrget calcar vtrunq; latus.
Et via dum teritur longo sermone leuantur,
Nunc hoc, nunc illud, quod loquerentur, erat.
Ora decẽ, linguæq; decẽ, corq; esset abenum,
Et mihi vox nullo deficienda sono.
Non possem memorare tuas Lucretia laudes,
Et formam, & vitæ facta probata tuæ,
Quis faciem, moresq; tuos Lucretia dicet?
Dicat, erit maior laus tua laude sua.
Cuncta mihi de te gressus ad carmina præbent,
Difficile est illis ponere posse modum.
Insanum ascendi pelagus, iactorq; profundo.
Nec ducunt remi, vela nec vlla ratem.
Non vires animo respondent, deficit ausis
Spiritus, & tanta vix valet ire via.
Et nimium timeo (tanta est præstantia formæ)
Ne lædam ingenij debilitate mei.
Forsan ero nimius, tardusq; coronide longa.
Hanc videas, & me dixeris esse breuem.
Pro me si qñ musæ cecinistis abunde,
Nunc canite, & docta plectra mouete manu.
Nam res hæc vestro non est indigna fauore,
Conueniens vobis nil magis esse potest.
Moribus ornari tantis non contigit vlli,
Et nulli formæ dos data tanta fuit.

Quicq̃d conspicuum, quicquid laudabile totus
Orbis habet, dices hæc habet vna sibi,
Exemploq; caret formæ decor, & decor alter
Virtutis, nihil est par ve, minus ve parum.
Gorgoneis fuerant nullis hæc ora puellis,
Hic & Smyrnæis non fuit oris honos.
Quæ lumen rapuit spernenti, & reddidit illud
Oranti, non est anteferenda mihi.
Non hanc Alcamenes, nõ hãc cælaret Apelles.
Deficerent Zeusis, Parrhasijq; manus.
Hæc si iudiciũ Paridis subijsset in Ida
Iudice vicisset te pari quarta deas.
Hic tibi si vultus, facieſq; aurora fuisset,
Non magis a Cephalo Procris amata foret.
Flecteret Hippolytũ, sed nõ vt Phædra rogaret,
Tanta venustatis, dosq; pudoris erat.
Sola virum Tyria, Phrygium tenuisset in vrbe
Questa notis nunquã vela, fidemq; dari.
Deseruit solo Minoida littore Theseus,
Hanc habeat, non hanc deseruisse velit.
Sic faciles natura suas intexuit artes,
Nil addi vt posſit, diminuiq; nihil.
Effero non aliqua succrescit gloria parte
De primo non aliqua gloria parte cadit.
Disce pudicitiam lento seruare marito.
Penelope, & lanis sollicitare manus.
Disce tuæ mores formæ miscere pudicos
Aspasia, & nulli postposuisse velim.

Targeliæ species non est laudata, nec oris
Gratia, ꝙ multis se dedit illa viris·
Nullus amor formæ est, si nō est iuncta pudori,
In castoq; oīs forma pudore sedet·
Mores forma petit, nō est laudabilis illa
Si non sunt vno formaq;, mosq; loco·
Quicunq; Attæa Dosandram vidit in arce,
Attæosq; hortos, Alcamenisq; manus
Quiq; Cnidi venerem, qui Lemni vidit, & hasta
Innixum, e pario marmore vidit opus?
Quod fuit eximium multarū cogat in vna,
Fiat vt e multis vna puella bonis,
Vendicet ex alijs qualē decet esse colorem,
Cassandræ tenuem sumat & illa togam,
Si de Panthæis componas ipse duabus
Vnam, des soli quodq; habuere duæ?
Non erit ipsa tñ, nec tantū æquabit honorem,
Nescio cur nunquā gratia talis erit·
Nulli ergo similis? nulli, vel forsitan vni
Ipsa sibi, faciet si sibi se similem·

PACIFICI MAXIMI POETAE ASCVLANI LVCRETIAE LIBER SECVNDVS·

Conuenit hic formæ castos subtexere mores,
Quæ dos vna sedet moribus apta bonis·

Nunc mihi pierio sacri de fonte liquores
Ora rigent, sacram nunc det Apollo lyram.
Par formæ est illi virtus, par grata pudoris
Maiestas, frontis parq; seuerus honos.
Semper erat cōstās, nunquā delecta nouauit,
Quod semel elegit, continuauit iter.
Perpetuū vitæ fertur seruasse tenorem,
Fortunámqz vno substinuisse modo.
Tristari nunquā visa est, gaudere nec vnquam,
Non ea mota malis, non ea mota bonis.
Coniuge siue foret fœlicior illa Metelli,
Infœlix Niobe seu magis illa foret,
Vnus erat vultus, casu mutata nec vllo.
Tristitiam nunquā, lætitiamq; dabat.
Est illi incessus, qualis solet esse Dianæ,
Cum graditur Cynthi per loca læta sui.
Et pedibus tanta est concordi gratia motu,
Vt vere veram dixeris esse deam.
Hic est omnis honos, oculos seruare modestos,
Atqz acie grata turpe videre nihil.
Omnis in his cura est, his omneis addit habenas,
Qua decet arte tenet, qua decet arte mouet.
Ad quemcūqz aciem flectit, deuincit amore,
Cogit & vt casta se pietate colat.
Nil vanū, aut fatuū memorat, vel inutile qcquā
Nam didicit tantum seria lingua loqui.
Pro iusto & vero fatur, mendacia vitat,
Non timor, aut aliquis dicere cogit amor.

Sic inerat mistus cum dulci sermo lepore,
Vt mellis dicas ꝙ fluit ore liquor.
Nō quēquā ad risum, nec quēquā mouit ad irās
In sermone graui tam graue pondus erat.
Est sonus vt pueri, cui nondū barba secatur,
Vocis, non qualē foemina, virq; refert.
Exemplo æquarem, sed qs mihi compit illud,
Fabula non habet hoc, non habet historia.
Turpe foret Sappho, sociasq; adduceř Sapphus
Turpiter hæc illis assimilata foret.
In nutu, motuq; graui, gestuq; theano,
Inq; omni fertur dote fuisse minor.
Vna fuit non ars tibi sed Lucretia mille.
Singula quæ casti signa pudoris erant.
Hic poterit numeros, & honores artis habere,
Et data sit rebus gratia quanta suis,
Qui coeli stellas, Lybiæ qui dicet harenas,
Et pelagi guttas qui mihi dicet aquæ.
Orpheus Eurydicē cithara reuocauit ab orco
E qz suis mouit saxa, nemúsqz iugis.
Pisce fuit pelagus per longum vectus Arion;
Hac etiam Amphion moenia struxit ope.
Non hæc ista qdem miratur, & inuidet illis,
Si velit, his longe nobiliora potest.
Sirenū cantus vitauit surdus Vlysses,
Si canit hæc, omnem tollet ab aure picem.
Si foret in varijs hæc oblectata choreis,
Non hac mouisset doctius vlla pedes.

Ista quidem voluit sola ratione tenere.
V sum doctrinæ noluit illa sequi.
Docta erat, & docte coniunxit græca latinis,
Eloquij lingua flumen vtraq; fuit.
Et mō vel Sophoclē, mō vel voluebat Homerū,
Et modo Musæum, Pindaricosq; modos.
Vellera pectebat tenues imitantia nubes,
Qualia Phrixeæ nemo negaret ouis.
Si pingebat acu, si fuso fila trahebat,
Si telæ instabat, non nisi Pallas erat.
Texentem videat, se vinci dicet Arachne,
Nec conferre volet, φ sit in arte minor.
Hæcq; tuas fertur vidisse Semiramis artes,
Errorem multis dixit inesse locis.
Ecce vir ad bellum tendit, se mente puella
Mouit, & est anima visa carere sua.
Consternata tñ non est, animumq; virago
Sumit, & angorem, tristitiamq; leuat.
Nunc legit hoc, illud, nunc & dictata reponit,
Nunc pectit lanas, nunc trahit illa colum.
Et nunc texebat, radio nunc lina parabat,
Et tenues vestes nunc variabat acu.
Adiungitq; opi noctem, famulasq; laborē
Vrget nocturno sollicitare manus.
Fabula mulcet opus dulci narrata lepore
Et facit hæc, longum qđ foret, esse breue.
Penelopen, rursus texentem stamine telam
Narrat, & vt textum dissoluebat opus.

Verbaq; deprensam non erubuisse dedisse,
Dum pia seruasset iura, fidemq; viro·
Pluráq; subnectit varijs descripta poetis·
Quæ foret in medium longa referre mora·
Dispensat modicæ tenuissima fila lucernæ·
Exiguo stipes paruus in igne sedet·
Vestis erat vilis, sed non immunda, decensq;,
Quam solet inuidua casta tenere domo·
Dum dat verba animo, dum spe se ludit inani,
Tot noctes, & tot præteriere dies·
Humida nox tandē subit vltima, sidera cælo
Quæ steterant medio, sub mare lapsa cadunt·
Ecce vir accelerauit iter, finemq; labori
Fecit; & a fessis fræna remouit equis·
Venerat, & portas iam prætentabat adire·
Clausa erat, & nulla parte adeunda domus·
Hic ego non aditus video mihi, dixit, ad illam·
Altera tentanda est (si licet ire) via·
Sexte veni, insinuemus iter, si forte subirem
Parte alia, non hac parte subire licet·
Hortus erat paruus domui conterminus, illum
Seruabat Baucis cura fidelis anus·
Huc venit, paruasq; fores pulsauit; at illa
Surgit, & hos illi reddit acerba sonos·
Quisquis es, hinc abeas, ne triste p ilia ferrū
Transeat, hinc abeas, ne moriare miser·
Effuge, per rimas venit in tua pectora telum·
Effuge, non domina est sollicitanda mea·

Tum Collatinus, phibes me baucis, & in me
Ista iacis? nō me noscis inepta? refert.
Agnouit tandem dn̄m, gaudensq́;, tremensq́;
Me miseram exclamat sedula baucis anus.
Me miseram rursus geminat, posteq́; resoluit.
Ingressus tacita voce silere iubet.
I præ nos sequimur tua post vestigia furtim,
De nobis dominæ nilq́; referre velis.
Paretur, latamq́; per hortos itur in aulam,
Altaq́; per scalas, & loca summa petunt.
Hic ferro, & duro firmatæ robore valuæ
Stabant sub multa claue, grauiq́; sera.
Has illa impellit, teritur mora longa, nec vllæ
Redduntur voces, & siluere fores.
Impellensq́; iterum baucis sum dixit, & illa
Fida tuo lateri iuncta, comesq́; thori.
Tum Pholoe, quæ prima tibi Lucretia seruit,
Laxat, & accæpta est, & data grata salus.
Tres simul admittit, licet vnā admittere credat
Inscia per tenebras, & loca cæca domus.
E thalamo ī thalamū, thalamū tenuere supmū
Verba prior dominæ talia baucis ait.
Ecqd tam longæ producis tempora noctis?
Ecquid non somnus teq3, quiesq́; tenet?
Inter opus famulæ nutant, & fila remittunt,
Et cadit à digitis fusus, & orbe suo.
Sicca lucerna suum rursus sibi poscit oliuum.
Et præter cineres nil habet iste focus.

Illa trahit lanas, & fusum pollice versat.
Dum trahit, & versat, talia voce refert.
Hactenus est per me nō vlla lacerna marito
Missa meo, mox est haec facienda mihi.
Ille quidem noctes castris vigilabit amaras,
Et me sopitam somnus habebit iners?
Scilicet & dura galea p̄met ille capillos?
Puluinar ponam sub caput ipsa meum?
Non super & satis est, ꝙ tectis contegor istis?
Illum sub dio frigus, & imber agit.
Ardea quid nostros remoraris lenta maritos?
Quid nostros retines Ardea lenta viros?
Quo magis obsistis, quo q; es magis ip̄a rebellis
Hoc tibi suppliciū, poenaq; maior erit.
Et mora lenta facit, timeā quodcūqꝫ timeri
Fas est in castris, in dubijsq; locis.
Forsan habet, nec plus de me nūc cogitat ille,
Iamqꝫ habeat, sospes sit tamen ille precor.
Vel forsan pugnat, pugnandóqꝫ cæpit ab hoste
Vulnus, & absentis coniugis optat opem.
Ferre tibi nullam possum summota salutem,
Non istic coniux quæ dare possit opem.
Forsan & effuso fundit cū sanguine vitam.
Impia quid dubito te moriente mori?
Plura dolor vetuit, gemitusq; e pectore rupit,
Et subitis lachrimis inaduere genæ.
Mox geminos tristi langore soluta lacertos
Implicuit, genibus deposuitq; caput.

Tum vir, viuit, ait, venitq́; & brachia collo
Iecit, & attonitæ basia mille dedit.
Vtq́; animus rediit, sese reiecit in illum
Et dixit venit spes mea, vita mea.
Protinus induitur facies noua rebus, & omni
Parte refert hilaris gaudia læta domus.
Mox epulis onerant mensas, vinoq́; coronant
Crateras, positis iniiciuntq́; manus.
Vt domuere famem dapibus, bacchiq́; cupido
Dempta fuit: medio mensa remota loco est.
Surgit Athis quo non iuuenum p̄stantior alter
Forma, nec cithara doctior alter erat.
Plectra mouet, doctisq́; adiūgit carmīa neruis.
In dubio est melius voce vel arte canat.
Ille canit venerem, teneriq́; cupidinis arcus,
Et facit ante omnes regna tenere deos.
Cumq́; satis cecinit, vel qđ cecinisse deceret,
Substitit, & fuerant fila remissa lyræ
Ornantur thalami, pictisq́; aulæa figuris
Sternūtur, somnum tempus & hora monet.
Præcedit lumen dominos, molliq́; dedere
Membra thoro, somnus non tn̄ vnus erat.
Nocte oculis somnum Sextus non vidit in illa,
Et nulla potuit parte iacere thori.
Vritur, & cæco regnant in pectore flammæ.
Liquitur, vt nimium proxima cæra foco.
Liquitur vt glacies cum stringitur illa calore
Solis, & a tepido cum tepet aura noto.

Ardet & vt siccæ, cũ ventus spirat, aristæ,
Sub quibus accensus subditus ignis erat.
Sola graui fixa est animo Lucretia, mente
Hæc sedet, atq; oculos hæc natat ante suos.
Illam suspirat, miser illam sperat, & optat
Ire sub amplexus, sub tepidosq; sinus.
Nunc fingit medijs illam vincire lacertis,
Et nunc purpureis basia ferre genis.
Nuncq; iacere thoro, nunc toto corpore iungi,
Et per nequitias, & sua vota mori.
Sæpe quidem repetit secum, quæ vidit in illa,
Et meliora etiã quæ latuere putat.
Sic inquit stabat, sic inquit & illa sedebat.
Sic & erant sparsæ per sua colla comæ.
Taliaq; amplexo reddebat verba marito,
Sic manus, & digiti, sic erat oris honos.
Quoq; magis loquitur, tãto magis vritur igne:
Et magis accendũt ira, furorq; faces.
Vexando plus crescit amor, geminatq; furorẽ:
Vt pyra succenso siquis in igne mouet.
Quid faciat? male fert, nec tantũ substinet ignẽ,
Feruet, & ardentes iactat vt Aetna globos.
Dum sic insanit, stimulisq; agitatur amaris,
Nox cadit, & surgit lampade clara dies.
Exierant thalamis, cũ Collatinus eundum est.
Vtile non hic est atteruisse moram.
Vidisti, sed dic quæ stet sententia menti,
Dic mihi iudicium (te rogo) Sexte tuum.

Vincis ait, fateor, nec me sententia fallit.
Vera loqui fas est, res mea victa tua est.
Vincis, & es foelix hac Collatine puella.
Solus es ante homines, solus es ante deos.
Quã Phoebe cedit, quã cætera sidera Phoebo,
Tam mea, tam cedit cætera turba tuæ.
Post hæc dicta suis posuere silẽtia verbis.
Qua venere parant velle redire via.
Accingunt enses, pedibus talaria iungunt,
Calcar equis subdunt, & sua castra petunt.
Illic Sextus equo postquã descendit ab alto
Emensus rursus per quod abiuit iter,
Cuncta recognoscit, numerũq; recẽset, & arma
Disponit, cæsa castraq; lustrat oue.
Inde sui incertus paulum subsedit, & ardens
Elegit tacitum, sepositumq; locum.
Et secum, si sum Sextus, si vera propago
Tarquinij, mater si mihi vera fuit,
Nunc hæc ipsa dies dicet. formido, timorq;
Arguit imbellem, degeneremq; virum.
Hac potiar, seu forte volet, seu forte negabit.
Ipsa, mihi ingenium quale sit, acta probant.
Ante tñ sed vim blande tentare solemus,
Tentarem blande, sed mihi turpe foret.
Quid timeã? prẽm ne senem, residẽ ne maritũ?
Aut mentem Bruti, ridiculumq; caput?
Impium pr̃is est, cuius ps maxima nostra est,
Tot fratres, tot opes, visq;, manúsqz mea.

Surgit ab his, lateriq; ſures accõmodat enſem,
Atqz eques inſano verbere vexat equum·
Parua mora eſt, ad te ꝑperans Lucretia venit·
Occiduas Phoebus quando ſubibat aquas·
Hunc mente, atqz aĩo, tectoq; ignara recæpit,
Qđ fons ambobus ſanguinis vnus erat·
Vir, primũ petijt, veniat, mox ſoſpes an eſſet,
Inde, fuit ſubitæ quæ bona cauſa viæ·
Ille malus ſimulans falſo ſic pectore fatur·
Et vultu, & geſtu vera referre putes·
Vir tuus eſt ſoſpes, lætaq; & ſoſpite vita·
Veniſſet, ſed non publica cura ſinit·
Ardea ꝗ noſtra eſt, tibi nõ dũ venit ad aures?
Et ꝗ Romana ſub ditione iacet?
Illis indicit leges, & iura reformat,
Armaq; diſponit, præſidiumq; locat·
Multorum hæc illi res eſt non longa dierum·
Hic tibi (ne dubita) per breue tempus erit·
Ad ſummũ vel bis, vel ter diſcedet olympo
Lucifer; huc aderit, non erit vlla mora·
Huc ego diuerti, quo primus nuncius eſſem·
Qđ valet, & ſpatio debet adeſſe breui·
Dixerat· illa oculos paulum tellure leuauit,
Verbáqz mellıflua talia voce refert·
Sit quæcunq; tibi veniẽdi cã, recæpta eſt;
Et nihil hoc animo gratius eſſe poteſt·
Veniſti; veniſſe meum iam credo maritum,
Te ꝗ amore puto coniugis eſſe loco·

Hæc signanda mihi est, interq; notanda calēdas,
Hæc est ante omneis vna locanda dies,
Ardea victa iacet tandem. sic inprecor illis,
Quæ gaudent longo marte tenere viros.
Succedas, sint tecta licet non digna, minores
Et superos fertur sæpe subisse casas.
Et si res, & opes nobis fortuna negauit,
Supplebo vultu, fronte iuuabo bona.
Sic ait, ille aulam primū subit, inde repostum
Depictum aulæis, delitijsq; locum.
Veste leui, variaq; ornata in sede locatur,
Sustentat geminos molle sedile pedes.
Præbet aquam manibus Pholoe, subditq; lebetē
Argenti, aurato vase cadebat aqua.
Mox leuē extendit mensam, cererēq; ministrat,
Et bacchum baucis gratificata dapes.
Tum rursus placidam rupit Lucretia vocem,
Et blando tales soluit ab ore sonos.
Hos quoscunq; cibos non dedignabere Sexte.
Importuna nocent tempora, noxq; mihi.
Improuisus ades, potui non plura, necesse est
Substineas, & ad hæc te patienter habe.
Meq; velim credas magis inseruire marito
Nolle meo, cum sis iunctus amore pari.
Ocia si nobis vnquā meliora dabuntur,
Cognosces animo, menteq; qualis ero.
Hæc vbi dicta dedit. seruis vtrinq; duabus
Cincta petit thalamos dia puella suos.

Mens fuit attonito rapere, & rapuisset euntem,
Si non fixisset prodere nocte thorum·
Quid non audet amor, qd non vesana cupido,
Cum iacet extinctus cum pietate pudor?
Astringit, cohibetq; graues, cæcósq; furores,
Sed grauius tecto crescit ab igne focus·
Quo magis ardentes cælat sub pectore flãmas:
Hoc magis insanis ignibus hæret amor·
Dum positas capit ille dapes, per pocula iurat,
Nulla mihi sitis est, nulla fameśq; mihi·
Bauci rogo has epulas fieri mihi nigra venena,
Si possum lenta me retinere mora·
Rũpor, & hos gemitus rũpi quos pectorẽ sentis,
Quæ facit est oculis carior illa meis·
Illa etiam de me forsan nunc cogitat vxor,
Quæ mihi tam iuncta est, tamq; remota mihi·
Hæc ait, & crebri gemitus sunt verba secuti·
Tollaturq; inquit mensa, thorumqz para·
Tum baucis Pholoe mẽsam lege, sterne cubile:
Dixerat, & Sexto talia verba refert·
Sexte tibi credo· manifesta & magna doloris
Das signa, & video te miseranda pati·
Accidere ista solent his qui pietate coluntur,
Ex illis, si quem casus abesse iubet·
Cum sereret terras, segetes cũm falce secaret
Vir meus, absenti causa doloris eram·
Vere nouo calabris cum iam rediisset ab aruis,
(Nanq; illic hyemis tempore pauit oues)·

Non his iurauit requiem vidisse diebus,
Semotus nostro quam suus esset amor.
Proximus es voto, via nō tibi lōga parāda est,
Inque tua sistet te breuis hora domo.
Interea placidæ præbe tua membra quieti,
Et curas alto solue sopore tuas.
Posthac extemplo baucis, pholoeque recessit.
Hic seruat quæ sit temporis hora sui.
Composuitque fores, sed nec compago coibat,
Vt videat quo se res habet ipsa modo.
Sic solet accipiter fruticosa in sepe latere,
E saltu spectans si qua volaret auis.
Sic lupus e stabulo custodit, si qua capella
Prodit, ieiunum quem sua silua tegit.
Quod voluis scelerate animo, qđ pectore versas
Impie, quod tractas pessime mente nephas?
Es ne capax tanti sceleris? potes ista tenere
Pectoribus? nec ad hæc mens tibi, corque cadit?
Trade igni natos, patrē, patriámque, tacebo.
Non hoc audito crimine mutus ero.
Non pudet hoc, quoniā pudor est tibi nullus, et audes
Effera, quam ferus es, quam ratione vacas.
Stulta, et vana facis, stultusque et vanus haberis.
Insipiens cum sis, nil sapienter agis.
Oīa cum stolide facias, stolidissimus ipse es.
Inque tuo nullum pectore pectus habes.
Tantoque vltricē scelerum dabis īprobe poenās.
Vltores vrgent post tua terga dei.

Vaticinor, moueorq; deo scelerate iacebis,
Membraq; disperges mille resecta locis.
Et finem impones regnis, & regibus ipsis.
Res erit in tantis vtilis vna malis.
Illudis Bruto, quæ sit sapientia nescis,
Falleris, hic tanti criminis vltor erit.
Aurea donauit Phoebo, non futile lignum,
Cuiq; dedit primus basia, mater erat.
Consul natorum succidet colla securi,
Ante suos oculos natus vterq; cadet.
Sæpe bono nocuit scelerati nomen habere,
Sed Collatino posse nocere queror.
Ille tui fratris pectus transfiget Aruntis,
Cura nec vlla sui, dum cadat hostis, erit.
Nil te tot populi, nil coniurata iuuabunt
Arma, licet cuncti legeris orbis opem.
In castris scelerate tuis malefortis habebis
Tartareas furias, sed pia Roma deos.
Iam finem imponet bello, soluetq; furorem,
Antium ad extremam sit licet acta famem.
Hic Titus occũbet pectus trãsfixus, & harmosi
Pilaq; thoraces, transadigentq; latus.
Supplicia emeriti sceleris tum debita solues,
Et lacer in partes mille resectus eris.
Tu pater hoc viues, videas extrema tuorum,
Et te desertum dura, & acerba pati.
Exul, inops, errans, infoelix, orbus, egenus,
Iam senior nulla suscipiere domo.

Vixq; dabūt Cumæ tectum miserabile, sub quo
Te tua destituet tempore vita breui.
Iamq; duæ partes restabant noctis, & vna
Lapsa sub hesperias de tribus iuit aquas.
Illa tñ lanas, & adhuc sua fila trahebat,
Inq; suum famulas sollicitabat opus.
In tecto paruo gallinas hortus habebat,
Quæ tegeret tectum, canna palustris erat.
Illas aggressa est illo sub tempore vulpes,
Nunc hanc, nunc illam mordicus vrget auem.
Fit turba, & stridor seruas, dominamq; citauit;
Sic vt erant, surgunt, auxiliumq; parant.
Armatæq; colis, radijsq;, & pectine currunt
E thalamo. meminit claudere nulla fores.
Occupat ille celer thalamum custode vacantē;
Sedit sub tacito, delituitq; thoro.
Gallinā inueniunt laceram, & ceruice resectā.
Et læsus grauiter vulnere gallus erat.
Bauci tua est omnis, dixit Lucretia, culpa.
Vespere non fuit hæc clausa fenestra tibi.
Nil curas, nulla est rerum tibi cura mearum,
Damnosa, & rebus pestis es vna meis.
Hanc de plumato, cras & sub mane parato,
Hunc refice, & vulnus qualibet arte foue.
Post hæc dū repetūt penetralia, moesta sub ipsis
Postibus offenso labitur illa pede.
Vt tñ erecta est famulis adiuta duabus,
Dixerat, in cassum, dij precor, omen eat.

Vt vero ſuberant, & iã loca prima tenebant,
Sic eſt ad famulas illa locuta ſuas.
Ceſſemus, ſiſtamus opus, componite lina,
Molliaq; in calathis penſa locate ſuis.
Hac facerem nil nocte boni, mihi peſsima ſurgũt
Omina, dant aliquod ſigna ſiniſtra malum.
Quid toties gemuit noſtris fera noctua tectis?
Et quid ſcintillas ſæpe lucerna dedit?
Et cecidi, & nox hæc dãnũ dedit, omnia terrẽt.
Neſcio quid timeat, mens tamen ipſa timet.
Ite. ego tentabo, molli ſi forte cubili
Incertos poſſim tollere corde metus.
Ante diem repetemus opus, deſertaq; penſa,
Non expectata ſurgite luce thoris.
Dixerat. hæ parent. dumq; hæc vult claudere, (portæ
Ingemuere, manu deciderat q; ſera.
Ter conata fuit, vix ter conata reduxit
Inter ſe iunctas, compoſuitq; fores.
Quo pia ſimplicitas fraudi ſubiecta, doloq;
laberis? excurris quo generoſa fides?
Hei mihi quo rapis? quo te trahit inſcius error?
Hei mihi ꝙ tecum clauditur agna lupus.
Quid facis? heu neſcis, non hic es ſola, ſed hoſtis
Eſt tecum, & peſtis dira, & acerba lues.
Subde faces tectis, ſæuis trade omnia flammis,
Nam latet hic & ſpinx, tartareuſq; canis.
In thalamo locus vnus erat teſtudine parua
Seductus paulum relligione ſacer,

Hic erat ara ſuo modico licet attamen apto
Digna loco, miris & ſpecioſa modis.
Hic ſuperum regina deum, naturaq; rerum
Stabat cælato marmore diues opus.
Mille modis potes hanc, & mille notare figuris,
Hæc vnum vario nomine numen habet.
De multis vno ſi nomine dixeris Iſim,
Verus es, Aegyptus ſic ſua terra vocat.
Molliter intorti pendent per colla capilli,
Diſtringit vario flore corona comas.
Imminet his ſpecies lunæ falcata bicornis,
Qualem ſol diſtans per duo ſigna videt.
Et variata refert varios prætexta colores,
Nigraq; reſplendet Palla nitore nigro.
Perq; oras ſtellis extremas nexa coruſcat
Fimbria, ſemeſtris luna coronat opus.
Ambitus inſignis pomis, & floribus errans
Perpetuo nexum circinat orbe ſuum.
Dextra recuruati ſiſtrum librauerat æris,
Dat tenues ſonitus excutiendo manum.
Ex auro fuluo cælatum leua retractat
Cymbiũ, & amplexa eſt anguis vt anſa latus.
Ambroſiæq; pedes ſoleæ nidore tegebant,
Quos victrix viridi vimine palma ligat.
Hanc ſibi tutelam Lucretia legerat olim,
Quam coleret precibus, cui ſua dona daret.
Affixitq; illi votiuas ſæpe tabellas,
Et primas fruges, primaq; poma dabat.

Et quicunqꝫ suis primus flos esset in hortis
Ibat in ornatum, lilia, siue rosa.
Hanc adijt velata caput, vesteſq; recincta,
Sicq; rogat, nec sic illa roganda fuit.
Sūma deum genitrix, quæ fata, & fila retractas
Parcarum, in vanum quæ facis omen eat.
Si precibus gratata meis quandoqꝫ fuisti,
Nunc, o nunc votis annue diua meis.
Mille dedit mihi signa deus præsaga malorum,
Milleq; me turbant omina mille modis.
Multa licet timeā, tñ vnus maximus vrget
Me timor, & non est hic mihi morte minor.
Te precor ista meo soli portenta marito
Ne noceant, nullis officiantq; malis.
Inqꝫ caput cōuerte meum, si pondus habebūt,
In me nil saluo coniuge posse puto.
Hic precor vt redeat tantū mihi sospes, & omnis
Hæc desiderij sunt mihi vota mei.
Sic orata deam vidit sudore remitti,
Et lachrimis sacras immaduisse genas.
Horruit, & guttas certat siccare, sed illæ
Siccatæ rursus sacra per ora cadunt.
Visa tñ caput est mouisse, & vota probasse,
Sed facit ambiguam speſq;, metuſq; fidem.
Subsedit non certa sui, paulumq; morata
Sperandum est, inquit, Dij meliora velint.
Se leuat, & minima vestes ardente lucerna
Ponere discinctas, & spoliare parat.

Sextus idem non segnis agit, se liberat omni
Veste, sed in dextra feruidus ensis erat.
Vt se nudarunt, petijt Lucretia lectum,
Exclamat Sextus vicimus, esq; mea.
Quando tonat, si nunc totus non intonat æther?
Quando cadunt, si nunc fulmina nulla cadũt?
Exilijt, tripedamq; vrget. tenet altera pectus,
Altera nudato fulgurat ense manus.
Illa tremit, pariterq; animũ, mentẽq; reliquit,
Muta silet, nullos vox dat ab ore sonos.
Accipitrem sic capta solet trepidare columba,
Agnaq; cum capta est, sic trepidare lupum.
Quid faciat? cõtra ne virum pugnare parabit
Foemina? non gerit hæc arma, sed ille gerit.
An supos, homines ne vocet? vetat ensis vtrũq;.
An fugiat, cohibet, nec sinit ire manus.
Vtq; animus redijt, seq; vt terrore pauentem
Collegit, tremula talia voce dedit.
Quis furor hic, qs casus agit, quæ cã, qs ipse es,
Quid merui, mortem quæ mea culpa parat?
Rettulit ille ferox. Sextus Lucretia tecum est.
Tempus & in longum, si patieris, erit.
Ne dubita, viues, placeat modo viuere, vita,
Et mors arbitrio est, in manibusq; tuis.
Et me non casus, nec me furor egit amantem,
Si non est aliquis iunctus amore furor.
Composito veni, veniendi causa fuisti
Tu sola optati pignora certa mei.

Iungeris si sponte mihi, votoq; fruebis,
Non tibi pro meritis præmia parua dabo·
Vxorem perdam ipse meam, tu perde maritũ·
Vxor eris tanto coniuge digna viro·
Mox pater occumbet, regni mihi iura dabũtur,
Deq; tribus non sum fratribus ipse minor·
Addo pces ẽt, precibus succumbe rogata,
Sit precibus stultum poscere te quod habes·
Quod si nec pretio, pcibus nec flecteris vllis,
Menteq; durata si mea vota negas·
Ense vtar, mediumq; ibit per guttura ferrum·
Elige vtrum mauis viuere, siue mori·
Nil ait hæc, nisi malo mori, iugulumq; parabat
Ad gladium, & gladio colla secanda dabat·
Et tñ esse aliquos supos mortalia credunt
Pectora, sed si sunt, talia facta vident?
Tum ferus ille refert, hæc te temeraria fallit
Vox tua; legisti deteriora tibi·
Inspice, quæ mors ẽ, & quæ post dãna sequẽtur·
Mortis delebunt sæcula nulla notam·
Te perimã, tecũ seruũq; locabo peremptum·
Turpiter ille tuo corpore iunctus erit·
Ipse ferar iustus deprensi criminis vltor
Coniuge proqz tuo, sanguine proq; meo·
Proijciere feris, canibusq;, auibusq;, trahentq;
Viscera per dumos, duraq; saxa lupi·
Illa nihil contra, sed cessit victa pudore,
Et voluit famæ consuluisse bonæ·

Tum Sextus posito rapuit sua gaudia ferro,
Exultatq; ferox, & sua vota tenet.
Nec tonat, obscuro fugiunt nec sidera cælo?
Nec redit in primum terra soluta chaos?
Nulla est ergo dei mortalibus addita rebus
Cura, vel est solum nomen inane deus?
Est deus, & lentus punit, suntq; omnia curæ,
Poena tamen solet hæc, lenta sit, esse grauis.
Exemplumqz dedit scelus hoc, vindictaq; tanti
Criminis, & probat hoc quanta sit ira dei.
Ille ergo exultans, votoq; potitus iniquo
Gaudia vix animo, menteq; tanta capit.
Et tandem gaudens repetit sua castra, ruinā
Ignorans quantam post sua terga trahat.
Hæc multum infoelix, tristis, lugubris, & amens
Surgit ab infausto nocte cadente thoro.
Heu quantum nunc hæc Lucretia distat ab illa,
Surgere quam vidit luce priore dies.
Induitur nigram pallā velut orba marito,
Passa comas, teneras vngue resecta genas.
Inq; solo sedit nudo, lachrimæq; per ora
Moesta fluunt, rapida ceu fluit amnis aqua.
Sæpeqz dat gemitus alto de corde petitos,
Et sæpe obloquitur, sæpeqz muta sedet.
Nunc oculos imota tenet, nunc spectat acerbū
Est aliquod dices grande initura malum.
Ira, dolorq; licet vetet, hæc tamen ore locuta
Inter singultus verba tremente iacit.

Debuit hoc nunquã deus aſſenſiſſe, nec vlli
Permitti tantum ſubſtinuiſſe nephas.
Quid celebraſſe aras, ſacratáqꝫ templa deorũ
Profuit, & ſanctis thura dediſſe focis?
Quid valuit tenuiſſe meis penetralibus Iſim,
Et multis vnam præpoſuiſſe deam?
Quid mihi tam ſæuam contraxit numinis irã?
Tam dirum meruit quæ mea culpa malum?
Certe ego nõ memini quicquã admiſiſſe, qđ oẽs
In me debuerit ſollicitaſſe deos.
Omnia perdideram, nam qui bona talia ꝑdit,
Nil hic, quod rurſus perdere poſſit, habet.
Nil reſtat, quod me ſuadet traducere vitam,
Inuitatqꝫ nihil viuere velle magis.
Inuideo extinctis, & quæ iacuere pudice,
Et doleo ante mihi non licuiſſe mori.
Alceſte meruit claram pro coniuge laudem,
Morte ſua voluit morte leuare virum.
Iura mei vlciſci dubito violata mariti?
Hei mihi ꝙ mors hæc non ſatis vna mihi eſt.
Surgit ab his, gladiumqꝫ capit, quo fila ſecabat
Nodoſa, & telæ quæ male texta forent.
Iam fuit aptatum nudo ſub pectore ferrum,
Vt ſuper incumbat iam mora nulla fuit.
De cælo Pallas ſummo deſcenderat, illam
A tergo raptis detinuitqꝫ comis.
Obſtupuit, nouitqꝫ deam conuerſa (vomebant
Ignem oculi) & ſoluit talibus ora modis.

Ecquid nata Iouis venisti forte videre
Hoc scelus, & foedi facta nephanda viri?
An magis armatam contra mea viscera, quãuis
Vltio sit raptæ nulla pudicitiæ?
Hæc illa: at Pallas veni tibi, dixit, vt iram
Excutiam ex animo, tristitiamq; grauem.
Tu pare e manibus telum iace, mente serena
Verba cape, & memori pectore dicta loca.
Hæc paret, ferrumq; iacit, mentemq; serenat,
Quo valet, & sese, moesta sit, aure parat.
Prosequitur dea nata Iouis, mollitq; dolorem,
Et graue mellifluo mitigat ore malum.
A me cura tui penitus non excidit omnis,
Ex aliqua parte est & meus iste dolor.
Me miseret miseranda tui, vellemq; nephandũ
In te committi non licuisse nephas.
Sic erat in fatis, venissemq; obuia fatis,
Ni meliora magis, quæ sequerentur, erant.
Oẽs Tarquinios perdet res ista superbos,
Libertatem vrbi res dabit ista tuæ.
Composito fingit Brutus ratione carere,
Consilium tacito pectore grande terit.
Hic erit & fr̃is, patrisq; æquissimus vltor,
Hic etiam tanti criminis vltor erit.
Perq; tuum telum iurabit, & ille cruorem
In reges, reges eijcietq; foras.
Teq; feret feretro ꝑ compita lata viarum.
Corripiet populus protinus arma manu.

Et coniuratis per me cessabit ab armis
 Publius, & Marcus territus hoste deo·
Exilio errabunt, & foeda morte iacebunt
 Tarquinij reges, Tarquiniumq; genus·
Turpe qdem seruā dominari in cætera Romā·
 Libera si non est, non bene regna tenet·
Turpiter extingui poteras, & crimen habere,
 Inq; ista nullus morte fuisset honor·
Si non detecto cecidisses crimine, forsan
 Hæc in te sceleris culpa relata foret·
Hoc age, mandatis pare, fac omnia serues,
 Quæ moneo; menti sint bene fixa tuæ·
I celer ad patris recta intra moenia Romæ
 Sola, tamen currus qui regat, alter eat·
Nullaq; cura tibi, nec sit timor vllus eundi,
 Ibo comes, ne quis te roget, vmbra teget·
Effusa ante pedes, genibusq; affixa rogabis,
 Vindicet, & cunctos aduocet ille tuos·
Moxq; tuos casus, & tristia facta resolues,
 Hic tibi non animus, linguaq;, corq; cadat·
Cum bene narraris, culpāq; retexeris omnem,
 Tum tibi dispones, quæ sit agenda uia·
Quo sit opus facto tecum, intra teq; voluta·
 Nil subitum ex animo, nil sine mente gere·
Consule tuq; tibi ducta ratione, velisq;,
 Si non laude licet viuere, laude mori·
Sic effata leues se diua resoluit in auras·
 Hæc paret, sequitur consiliumq; deæ·

Sic vt erat mediā thalamo processit in aulam.
V ersa est in luctus tota repente domus.
Flere vetat, non hoc lachrimas Lucretia dixit
Poscit, sanari vix quoqz morte potest.
Ite citæ, celerem currum, mulasqz parate,
Atqz rotas, vnum qui regat arte senem.
Iussa citæ peragunt, currum, mulasqz pararūt,
Et duxere senem, qui regat arte rotas.
Sæpe rogant dominam, quæ sint admissa, fateri
Et quodcunq; foret, ne reticere velit.
Inq; omnes casus ne ducere velle recuset,
Et comites vitæ mortis vt esse sinat.
R ettulit illa mali causam ne quærite tanti,
Cognita res vobis, cum sciet orbis, erit.
State, grauem tacito tolerate in corde dolorē,
Sola vocor, mecum non comes esse potest.
Dixit, & ascendit currus, nulliq; videnda
Ibat tuta dea, nubeq; cincta caua.
Tēpus erat nonæ, decimæq; quod impat horæ,
Et quo subducit mensa secunda cibos.
Conuiuas vario Lucretius ore tenebat,
V erbaq; melliti plena liquoris erant.
Illic cognatos, & eodem sanguine natos
Legerat, illa dies, qua fuit ortus, erat.
V enerat, vtq; ipsos subijt Lucretia postes,
Effusa est patris protinus ante pedes.
Genuaq; complectēs lachrimis velut amne per
Irrigat, & gemitus ingerit vsq; graues. (ēni

Obstupuit nouitate pater, pariterq́; sedentes?
Porrectaq́; manu surgere iussit humo.
Me miserũ exclamat· quid vult hic filia luctus?
Quid vult hic habitus? quid laceræq́; genæ?
Quid passa es? certe viuit, sospesq́; maritus
Est tibi, quodcunq́; es filia passa, refer.
Tum singultanti resecuta est ore puella,
Hæc & per lachrimas, per gemitusq́; refert.
Si meus es genitor, si sum tibi filia, debes
Pro nata vindex criminis esse tua.
Ne contemne pater; mea nanq́; iniuria maior
Omni morte fuit, deteriorq́; malo.
Postulat hic rursus, q̃d passa es? q̃s fuit author?
Quis fuit hic? poenas mox tibi nata dabit.
Dixit, & attonitus cupit hic audire quid illa
Afferat, hæc illi talia verba refert.
Cuncta equidem referã, sed tu tñ ante vocato
Iustitia fortes, & probitate viros.
Imprimisq́; meum, si sum sua nupta maritum;
Si non rapta fui, tu tamen ante voca.
Fortius audebo, crescetq́; audacia facti,
Et magis ante illum facta pudenda loqui.
Dixerat hæc· patri placuit sententia natæ.
Ne dubita, mox hæc expediemus, ait.
Protinus exurgit mensis, & versus ad ipsos
Conuiuas tristi talia voce refert.
Ecquem infoelicem similem vidistis amici?
Ecquem tam nimium dura, & acerba pati?

Hæc mea, iam foelix quæ nobis esse solebat,
Versa est in luctus, tristitiamq; dies.
Vnica nata meæ solamen dulce senectæ
Hæc mihi iam coepit maximus esse dolor.
Nescio quo erumpet, nec quã dolor iste ruinam
Ducet, erit certe non leue, quicquid erit.
Vnum sæpe malum caput est & mille malorũ,
Ex vnoq; solent mille venire mala.
Eueniat. grauis est dolor expectare dolorem,
Poena licet nunquã, cum venit, vna venit.
Ipse videre meam (sed quis putet) opto ruinam,
Ipse videre meum (quis putet) opto malũ.
At vos ne miserum, si quid pietatis habetis,
Linquite, præstetis quãq; potestis, opem.
Esse mihi cupio, proceres qui cogat ab vrbe,
Qui Collatino nunciet ista meo.
Dixerat, & crebri gemitus sunt verba secũti,
Et lacrymæ æterni fluminis instar aquæ.
Rettulit hic vnus seniorq;, & maximus æuo
Martius, hic & vir forte sororis erat.
Cõmunis dolor est, nec nos minus afficit angor
Hic tuus, hac etiam nos & egemus ope.
Viuimus his fatis: vt viuat nemo beatus,
Si leuor hac, illa parte grauatus ero.
Si sapis, & rerum tibi nõ incognitus ordo est,
Hæc animo forti ferre, patiq; potes.
Filius iste nouũ properabit triste marito
Ferre meus, veniet tempore vterq; breui.

Per fora, perq; vias, per compita lata recedam
Ipse ego, deducam, quos tibi poscit opus.
Dixerat, & gressu iam festinabat anhelo,
At natus celerem sollicitabat equum.
Castraq; iam petijt, iamq; ad tentoria venit,
Ore licet timido iam data iussa refert.
Vt Collatinus mandatū triste recæpit,
Horruit, in toto pectore sedit hyems.
Vt mens, vtq; animus redijt, mora libera nō ē.
Dixerat, ad raptum seq; parauit iter.
Festinat, lentasq; manu dum quassat habenas,
Tristior est moto, turbidiorq; freto.
Nunc animo versat flāmam populasse penates;
Nunc aggesta aliquem surripuisse bona.
Forsan concæptum iecit, vel forsitan illam
Alterius nostra vult pater esse mora.
Aut hoc, aut simile est, nil hæc ꝓtenditur vltra,
Certe aliud nullum suspicor esse malum.
Dumq; hoc, dūq; aliud versabat mēte, subiuit
Lucreti moestam, luctificamq; domum.
Quid turba, & patrū, dixit, sibi postulat ordo?
Sub pullaq; vxor quid mea veste gemit?
Tum vero vt tersit lacrymas Lucretius, ora
Sic soluit gemitu terq;, quaterq; dato.
Heu heu me miserum· sic ad me filia venit
Infandum crimen passa; nephasq; graue.
Et supra humani fines (puto) moris, & ingens;
Immane, & solito grandius esse nephas.

Sed nunquã voluit quid passa rogata fateri,
Hos nisi iussissem, teq; venire virum.
Quicqd id est, tibi mox hæc ipsa fatebitur. audi.
Dixit. ab his tacuit, destituitq; loqui.
Constitit in medio circumcingente corona,
Dura, nec ex animo decidit illa suo.
Terq; dedit gemitus, ter rupit vertice crines,
Ter vetuit lachrimas ira, dolorqz dare.
Defixitqz oculos terræ, mox inde leuauit,
Sicqz ait, & tales misit ab ore sonos.
Te te summe deũ rector, cæliqz creator,
Te teqz æthereæ lucis Apollo pater,
Et te coniugij Iuno tutela sacrati,
Teqz Isis testor, sis mihi surda licet.
Tentatam nunquam precibus ferróqz, minisqz
Concessisse animum, sed voluisse mori.
Vt sese ad vires vertit, quã foemina possit,
Pugnaui, iniectas substinuiqz manus.
Viribus absumptis iacui superata, nec vllos
Vox mea mortales, contigeratqz deos.
Quis nostri euersor decoris fuit, ede sub auras
Vir rogat. hæc dempta sic resecuta mora est.
Luce sub hesterna sol se mergebat in vndas
Occiduas, non nox, non erat illa dies.
Tunc ego supremis fatis bene rapta fuissem,
Et tibi tum potui, tum mihi casta mori,
Ille domum petijt, tectoqz, animoqz, recæpi,
Qđ tibi iunctus erat sanguine, ꝓqz tuus.

Et pro fortuna, pro re, pro tempore feci,
Quæ potui, cunctis gratificata modis·
Secretumq; locum dedimus, quo sæpe recæpti
Magnanimi tibi sunt, eximijq; duces·
Tertia pars ierat noctis, cum pensa canistris
Collegi, exhaustos, deposuiq; colos·
Inq; meo thalamo firmato robore poste
Occludor, visum est ingemuisse solum·
Corpore deposui vestes subitura cubile,
Vix subij, strepitus fit grauis· ipsa tremo·
Ille erat, exclamat vici, tenet altera ferrum,
Altera compresit guttura nostra manus·
Victa viri manibus fortis sum foemina mollis,
Non tamen & mentem vicerat ille meam·
Nō dū nomē hēt vir clamat, rettulit illa·
Sextus is, in castris qui regit arma tuis,
Omnia turbauit, rapuit tibi debita lecti
Iura, tuum presit barbarus ille thorum·
Sed meus hāc labē cruor eluet, & dabo poenas,
Me scelere, atqz anima me spoliabo mea·
Obstupuere oēs, stupuit Lucretius vnà
Et primus tali soluerat ora sono·
Qđ scelus horrēdū, scelerisq; qđ audio mōstrū?
Proh recti pietas, proh violate pudor·
Ecquid non tonuit geminorū e parte polorum?
Hoc si non tonuit tempore, quando tonat?
Sed tu viue tñ; nil te violentia læsit·
Peccastiq; etiam (te renuente) nihil·

Cōmittit mens sola nephas, & sola voluntas,
Peccatum est animi non proba cura mali.
Rettulit hæc, sanat ferrum insanabile cancer.
Sanari læsus non valet arte pudor.
Non me supplicio soluam, si crimine soluor.
Exemplum nunquā turpe pudoris ero.
Dixerat, & rursus spectans animosa maritum
Rapta inquit reddam me tibi morte mea.
Mox sua traiecit ferro, quod veste latebat,
Pectora, & ante sui corruit ora viri.
HVc vbi perueni, pars est tibi nauita dixit
Facta, sed & restat pars facienda maris.
Et quantū a tergo, tantū iacet æquoris ante,
Littus & ex æquo distat vtrunq; modo.
Hæc ait, & remos paulū intermittere iussit,
Et largas epulas, & bona vina dedit.
Vt rediere animi, viresq; refecimus, inquit,
Surgite, propositum perficiamus iter.
Coloti non est nimium mora libera nobis
Aurora e stratis surgit, & aura vocat.
Poscimur, en Zephyri spirāt. date carbasa vētis.
Quisq; suas remis iniiciatq; manus.
Euolat vncta ratis felicibus acta lacertis,
Dii faciant sidat littore fessa suo.
Ecce meo scribi calamo iubet altera virgo,
Et me propositum soluere iussit opus.
Dii mihi dent annos, mihi dent in carmīe vires,
De te iā nostrū nobile surget opus. FINIS.

PACIFICI MAXIMI POETAE ASCVLANI VIRGINIAE LIBER PRIMVS.

ACCIPE PROPOSITI curas tibi casta libelli
Virginia, & partē tu quoque sume tuam.
Prima licet nō sis, minus hic non laudis habebit,
Paruaq; sis, liber hic non tibi paruus erit.
Duxeris & quāuis breuiori tempore vitam,
Materiæ fiet non breuioris opus.
In te præclara est virtus tua, gloria magna est
In te, sed quantā ni rara senecta tenet.
Quisqs ades, primū legisti forte libellum
Hunc lege, nam gratus non minus alter erit.
Gratus erit, quoniā iuncta est sua gratia rebus,
Ille placet, sed & hic forte placere potest.
Hanc vtero mater cum ferret, sæpius illam
Somnia per somnos extimuisse ferunt.
Illa caput vidit geminum peperisse, sed vnus
Vultus erat tristis, lætus & alter erat.
Et genuisse duas vno sub stipite palmas.
Vna gerit frondes, frondibus vna caret.
Cumq; suo visa est sua viscera coniuge pasci,
Et q; suo potus corpore sanguis erat.

Inq; suas segetes submittere somniat ignes,
  Somniat & vites falce secare suas.
Et præbere lupo pecudes, & ouilia plena,
  Et querulas vulpi tradere chortis aues.
Hæc stupet, & sacræ qd poscant quærere sortes,
  Sacraq; quid poscant quærere fata, placet.
Cõsuluit Phoebum, redditq; oracula Phoebus,
  Plenaq; terroris verba fuere dei.
Lætitiæ tibi partus erit, tibi causa doloris,
  Gaudia nam pariter, tristitiamq; dabit.
Et peperisse voles, quod te peperisse pigebit,
  Impia te facies impietate piam.
Et pater hostis erit caræ cum matre puellæ,
  Tu cum patre etiam mater & hostis eris.
Hæc ait, illa redit, narrat sua fata marito,
  Cor, mentem, sensum non habuere diu.
Dena resurgebat repans noua cornua Phoebe.
  Hæc sibi Lucinã ferre rogabat opem.
Et timet, & sperat, pariturаq; gaudet, & horret
  Nescia quid pariat, spemq;, metumqʒ premit.
Quos rogat, hos orat non exaudire rogantem;
  Quos vocat, hos aures non adhibere deos.
Quid potius faciant, cogit nescire vocatos,
  Auxilium ne negent, auxilium ne ferant.
Pallas adest, simulauit anũ, simulataq; dixit
  Verba, fidem verbis sera senecta dabat.
Atqʒ ait, o salue non isto digna dolore.
  Ne timeas, rebus filia fide tuis.

Ne contemne caput, docuit me plura vetustas,
Mox eris a tantis libera facta malis.
Intellecta tibi non sunt psagia Phoebi.
Nec tibi, quæ dixit, facta fuisse vides.
Hostis es ipsa tui ventris, facis ipsa dolorem,
Dum non vis faciles ad tua vota deos.
Tristitiamq; facis, dum gaudia lenta moraris,
Dum parere ipsa negas, impia mater eris.
Annuit hæc, iterumqz deos in vota vocauit.
Mox vteri mater facta remisit onus.
Ipsa dea æthereas resoluta recessit in auras
Ambrosioq; omnem sparsit odore domum,
Accurrunt musæ primum, gremioqz tepenti
Excipiunt, sacro fonteq; membra lauant.
Oraqz melle rigant, & dulci nectare rorant,
Et tenera imponunt laurea sceptra manu.
Blandaqz perspicuis disperdunt oscula mẽbris,
Gratia cum quibus est, & genialis amor.
Sed dũ blanditias, & dum pia dona ministrãt,
Nescio quid querulum, tristeqz ab ore cadit.
Nebat oui Clotho non concedentia Phrixi
Desertura cito vellera parua Colum.
Tum sic vitales quæ nunc primũ accipis auras,
Viue, sed hæc inerit tempore vita breui.
Non poteris superesse diu, tibi fata negarunt
Inuida per longos viuere posse dies.
Dispensabo tamen tenui tibi stamina filo,
Et qua te potero, parte iuuare volo.

Dixit, & auratum vertebat pollice fusum,
Leueq; fatorum lege trahebat opus.
Gaudet tota domus, resonant citharæq; lyræq;,
Festaq; dependent plurima texta rosis.
Et varios flores, & candida lilia spargunt.
Pars tamen ex illis altera sicca fuit.
Turba salutatrix palmas, atq; oscula iungit,
Felicem & matrem cum genitore vocat.
Infanti stat gratus honos spectabilis oris,
Creditur & geminas lumen habere faces.
Clarior argento est, fuluo fulgentior auro,
Lacteq; candidior, candidiorq; niue.
Mollior & Cycno, casta quoq; purior agna,
Blandior hac etiam nulla columba fuit.
Digna erat in cunis lauro, poteratq; videri
Vates, dum mãmas duceret ore rudi.
Sæpeq; cum matrem, cũ prem sæpe vocasset,
Beta sibi dicta est mater, & Alpha pater.
Vix vnum ad quinos annos intexuit annum.
Dices q Venus hæc, qq; Diana foret.
Iuppiter hãc mallet spreto Ganymede mĩstrã;
Mallet Pygmalion tale fuisset ebur.
Cum tribus hæc Paridi si se nudata fuisset,
Tris vna victas diceret esse deas.
Mira ætas, & forma fuit virtutibus auxit
Aetatis, formæ moribus auxit opes.

Qui numerat laudes, credet ꝙ vixerit annos
Centum, ter quinos non tetigisse ferunt
Singula ꝗ referet, libycas mihi dicet harenas·
Oceani guttas & mihi dicet aquæ·
An tecum fortuna querar, velut inuida rebus
Quæ nihil ex omni scis dare parte bonum?
Hunc facies ditem, non auro vtetur auarus,
Oraq; sub medijs sicca tenebit aquis·
Pauper erit, sed sciret opes dispendere pauper:
Nil habet, & lenta deperit ille fame·
Hic facundus erit, sed multo forsitan illi
Vtilius, nunquã si loqueretur erat·
Iste habet & vires, animo caret iste virili,
Hic animum, sed & hic viribus æger eget·
Est aurum, & gẽmas plumbo cõmittere, cũ sunt
Optima mista malis, pessima mista bonis·
Perdit vtrunqz simul, qui vinum miscet aceto,
Qui fel cum dulci iungere melle volet·
Albaq; cum nigris si quis confundit in vnum,
Non erit ille niger, nec color albus erit·
Sæpe qdem in vanum facilis natura laborat,
Et coeptum raro perficit artis opus·
Hanc quoqz cũ genuit vires virtutibus æquas
Non dedit, & doti ferre negauit opem·
Mandauit frustra non culto semen agello,
Cultus & vrticas iussit haberet ager·

Foemina foemineæ nam nasci debuit arti,
Conueniens illi lana, colusq; fuit.
Si tamen hanc vsus voluit tractare viriles,
Hanc etiam potuit progenuisse marem.
Non bene iunguntur duo, si discordia iungis,
Non bene cum gelida iungitur ignis aqua.
Quod iam nata fuit, quod iam sibi fata dedere,
Quæ (rogo) culpa fuit se voluisse sequi?
Præcipue si laudis opus te hortatur, & vrget,
Gloriaq; ante oculos si iacet apta capi.
Nemo alias vnquã docilem duxisset ad artes,
Si bene concessæ sortis adibat iter.
Illi frater erat teneris germanus ab annis,
Natus & hic annis ante duobus erat.
Hunc & litterulas fertur docuisse Palæmon,
Hunc calamo chartas & perarare leui.
Tradidit inde notas, & primus grãmata frater.
Fratreq; mox facta est doctior illa suo.
Nocte, dieq; vacat sacris studiosa libellis.
Hæc vna est animo cura relicta suo.
Hanc vocat, & dixit mater tua tempora perdis.
Naturæ non sunt, quæ facis, apta tuæ.
Donec eras infans, infanti cuncta remisi,
Et nunquã arbitrio sunt data fræna tuo.
Quo modo duxisti, non duces tramite cursum.
Aetatis ratio est huius habenda tuæ.
Grandis es, & pulchro iã mox matura marito.
Artis foemineæ non mihi reddis opus.

Indue nunc alios mores, vitamq́; priorem
Exue, nunc alia est vita terenda rota.
Hæc tua non ars est, opus hoc non vtile tentas.
Grāmaticen natus, non mihi nata legat.
Sors tua foeminea est, generi, non littera nostro
Conuenit: est aliud quod potes ipsa sequi.
Te decet arguto percurrere pectine telas,
Te, quæ oculos fallant, pectere lina decet.
Arte laboratas debes mihi filia vestes,
Quæq́; trahas facili pensa peracta manu.
Dixerat, & libros, quos dextra forte tenebat,
Excussit, calamos dilaceratq́; leues.
Moxq́; colum lateri, digitisq́; dat anxia fusum,
Velaq́;, quæ tenui candida pingat acu.
Quid faciat? durum est votis non cedere matris.
Temperat ingenuus, sollicitusq́; pudor.
Annuit, & contra mater carissima dixit,
Ad quæcunq́; voles, nata parata tua est.
Vt factura foret, quod iusserat, inde recessit
In thalamum, & thalami posteriora petit.
Huc vbi peruenit, vestes a pectore scindit,
Et rumpit crines, & secat vngue genas.
Dumq́; ferit claro teneros plangore lacertos,
Dum dat singultus, dum gemitusq́; graues,
Harpalices strepitus nutricis venit ad aures,
Aduolat, & mea quid filia, dixit, agis?
Me miseram quid agis? q̄d te mea filia perdis?
Dic mihi, quid passa es? quid mea vita doles?

Rettulit hæc, perij, nulla est, nulla, occidit oīs
Virginia, & superest, spes mea nulla mei.
Vix hæc, opprimitur subito collapsa dolore,
Et velut exanimis mente relicta iacet.
Me miseram geminauit anus. qd dicere tardas?
Impia quid tardas dicere? nunquid amas?
Per me (ne dubita) voto potiere cupito.
Per me facta putes qualiacunqz voles.
Et nihil est, quod non docuit me sera senectus,
Et cunctis felix sum medicina malis.
Vt se collegit, culpam cælare pudore
Ne videatur anum, talia voce refert.
Nescio quid sit amor, nec quid sit, scire requiro.
Quicquid id est, crimen sed tamen esse puto.
Excessit mea poena modum, nullaq; leuari
Arte potest, nullam vulnus habebit opem.
Crudelis calamos fregit mihi mater, & omneis
E manibus libros eruit illa meos.
Vel telæ instato, vel pectine lina parato,
Verteq; vel fusum, pinge ve dixit acu.
Hæc vbi dicta dedit, lacrymas reuocauit, at illa
Risit, & o luctus hæc tibi causa fuit?
Supprime. res facta est. iterum tu sume libellos.
Tu lege. lanificæ me decet artis opus.
Tu lege, quod iussit fieri tibi sedula mater,
Expediam. lege tu. cura sit ista mea.
Dixerat, & lacrymas digitis desiccat, & ori
Inter singultus oscula iungit anus.

Vt lenita fuit, posuitq; in lege capillos,
Lætior est illi, quã modo vultus erat.
Dicta placent, operiq; suo labor vrget vtranq;.
Hæc operi ingenium cõmodat, illa manum.
Illa trahit lanas, & versat pollice fusum.
Hæc studet, & libris mente, aĩoq; vacat.
Tunc anus, o quoties memini vigilasse puellis,
Dum lanæ instarent, linaq; tracta colo.
Inter opus manuum minuẽdo sæpe laborem
Ipsa recensebam, qualia vulgus habet.
Tu quoq; nunc aliqd referas, qđ molliat aures;
Quodq; horam faciat temporis esse breuem.
Illa quidem obsequitur, ꝑcurrit & ante libellos,
Et quæ mellifluo legerat, ore refert.
Atqȝ ait, e multis, quæ nõ narrare liceret,
Eliciam, poterit quæ decuisse loqui.
Enarrent aliæ, quæ sit nutrita columbis,
Quæq; suo fecit nomine nomen aquis.
Enarrent aliæ, cum vidit postibus Hyphin.
Qualis Anaxaretes presserit ora rigor.
Narrent Hyleum ꝓbentem nuda sagittis
Pectora, & Iasidos iussa proterua suæ.
Vt cum Tyndaridis Leucippus bella mouebat
Cum socero generi, cum generisq; socer.
Quæ me, teq; senẽ deceant memorare libebit,
Moribus illa meis, conuenientq; tuis,
Multa quidem referã sæclo ventura futuro,
Quæ mibi per genium sunt reserata meum.

Hæc vbi dicta dedit, paulo subsedit, & ora
 Suppressit, paulo lumina fixit humi.
Mox leuat, & linguam soluit generosa pudicam
 Mellitus casto defluit ore liquor.
Quanta pudicitiæ vis est, & quanta pudoris
 Arguit, & maius virginitate nihil.
Bella noua memorat quæ sub Carthagine gessit
 Scipio, quæ terra duxit, & arma mari.
Et licet ingenti fuerit munita cohorte
 Incustodito capta sit illa vado.
Venerat in subitas speciosa puella rapinas.
 Non vlli maior contigit oris honos.
Continuere manus tanti terrore pudoris
 Et vim virgineus vicit, & arma pudor.
Moxq; dedere duci. dux est veneratus, & illam
 Suscipit, intactam restituitq; viro.
Subdit cũ Cybele Romã veheretur ab Ida,
 Thybridis vt nullas nare volebat aquas.
Quã non mille manus, nec vincula mille trahe-
 Sola sua traxit claudia casta manu. (bant,
Substitit vt paulũ, subiungitur altera, falso
 Quam fecit tutam crimine certa fides.
Qđ si nõ cista portasset Thybridis vndas,
 Mox super ingestam viua subisset humum.
Non te Penelope, non te Lucretia transit,
 Quamq; ferunt moecho subsecuisse caput.
Suggerit vt natæ traiecit pectora ferro
 Pontius, & non est passus habere virum.

Et quas vexit equo tranãdo Chloelia Tybrim:
Et quoties tumidas sola relegit aquas·
Addit & vt fuerat liberti Næuius vltor,
Excuset quãuis crimina castus amor·
Elisasq; nurum fauces, Hippusq; sepulchrum,
Pluraq;, quæ fieret longa referre mora·
Finis erat dictis· paruæ sunt tempora fandi
Intermissa moræ, dicere poscit anum·
Illa refert, dignum nil te narrare valebit,
Quæ caret ingenio, quæ rude pectus habet·
Sed tñ vt videar iustis parere petitis,
Accipe, quod vulgus sæpe referre solet·
Ianq; fuit quædã sed quãuis diues auara·
Vir cecidit, nulli sponsa secunda fuit·
Hanc sibi non matrem natus, nec nata vocauit,
Dicitur ancillas hanc habuisse duas·
Ponere nunc telas, nunc illas pensa iubebat
Ducere, pars operi, tradita noctis erat·
Has ad opus manuũ nocturnos anxia cantus
Cristatæ seruans nocte vocabat auis·
Hæ tñ assiduo fessæ, longoq; labore
Perdere iam causam constituere mali·
Et re dicta probant, vigilisq; occiditur ales·
Immunes operum sic fore nocte putant·
Sed dominam maior vigilandi cura premebat:
Certa ꝙ hora suæ perdita noctis erat·
Temporius solito, citiusq; vocantur ad artes·
Longior est illis, quã fuit ante, labor·

Finierat. rogat hæc aliud subiungat. at illa
Annuit, & rursus talia voce refert.
Forte fuit pluuiũ, multoq; perhorruit imbre
Tempus, & à multa bruma madebat aqua.
Sed tandem e cælo nubes cessere, fuitq;
Candida sub nitido reddita sole dies.
Ecce cauis Cererem corruptã humore cauẽnis
Formicæ educunt, expediuntq; solo.
Haud procul hinc arbor stabat frondẽtis oliuæ,
In cuius ramo forte Cicada fuit.
Hæc sibi subueniant summissa voce rogauit,
Q đ nisi dent aliquid, sit peritura famæ.
Subtraxere aures, & se nihil esse daturas
Dixere, & vitæ consulat ipsa suæ.
Increpuere ẽt, q đ non æstate parabas,
Vnde tibi victus frigida ferret hiems?
Hæc tũ, perpetuo meditabar carmina plectro:
Nil aliud nostro pectore, dixit, erat.
Irrisere diu formicæ vana loquentem,
Et tales vna voce dedere sonos.
Salta nunc igitur, si tunc æstate canebas:
Vtq; æstas abijt, sic & abibit hiems.
Dixerat, & finem verbis fecere, simulq;
Accumulant grates, & bene dicta probant.
Instant mox operi. fusos hæc, illa libellos
Versat, & officio est vtraq; iuncta suo.
Iamq; dies, noctisq; ierat pars prima, canistris
Illa refert matri pensa peracta suæ.

Blanditur decæpta parens, laudatq; probatq;,
Quæq; trahat rursus pensa secunda dedit.
Sæpeq; sic alios, sic matrem sæpe fefellit,
Et latuit longo tempore vana fides.
Nulla diu felix fraus est, qđ mille sub annis
Delituit, spatio detegit hora breui.
Forte domũ Glaphyre vicina à fronte colebat;
Clarior illa viro, nobiliorq; fuit.
De tribus vna illi viuebat filia, docta
Pingere acu vestes, ducere fila colo.
Virginiæq; animis fuit hæc æqualis, & annis
Et dixit, nulli cederet arte sua.
Hæc dolet, & quãuis cedat tibi cætera, dixit,
Turba, mihi ne te dixeris esse parem.
Inde mouent rixas, conuiciaq; aspera miscent;
Altera ab alterius vix tenet ore manus.
Prosiliere piæ matres, & quælibet effert
Laude suam, & primũ dicit habere locum.
Tunc aliquis dixit, lanis certare sinatis.
Victrici detur gloria prima coli.
Dicta placent, fusosq; parant, & pensa, colosq;,
Quælibet est operi nata vocata suo.
Vna moras nectit, nec terra lumina tollit
Virginia, & cohibet sic vt inepta manus.
Vincitis exclamat numitoria, perq; capillos
Hanc in tecta trahit, verberibusq; ferit.
Quid sibi vult, inquit, qđ nescis vertere fusum?
Quid ve tuis manibus, non sedet apta colus?

Suspicor hæc ẽt, dederas quæ stamina nobis,
Ne sint forte tua stamina tracta manu.
Illa refert contra, liceat mihi vera fateri,
Ista manu non sunt fila peracta mea.
Voluebam libros, & sacra poemata vatum,
Altera lanificum sollicitabat opus.
Exclamat vesana parens, vlulatibus aulam
Implet. & vt Baccho concita baccha furit.
Tota domus quatitur, p̃cepsq; accurrit, & orat
Quæ turbam, & luctum quæ noua cã dedit.
Vt turbata comas erat, & singultibus acta,
In gremium cari filia fugit aui.
Illa choro medio, circũq; astante corona
Cuncta refert passis inuidiosa comis.
Tum senior venerandus auus Numitorius ora
Soluit, ab eloquio dulcia mella fluunt.
Quid nimiũ indulges lacrymis, sæuoq; dolori?
Non tantum forsan res habet ista nephas.
Collige te, mentemq; tuã, gemitusq; coherce,
Ne plus quã poscat res, videare queri.
Te rogo quid potuit tantum mouisse dolorem?
Si foret extincta hæc, plus ne dolere potes?
Oĩa turbasti. doctas si fugit ad artes,
Non tamen inuidia digna puella fuit.
Quin titulum laudis, nomẽq; meretur honoris.
His hortanda foret, non prohibenda bonis.
His præferre colos fragiles virtutibus audes?
Grataq; naturæ tollere dona suæ?

Et mihi iam fuerat puero doctissima mater,
Hoc illi clarum nomen in vrbe dedit.
Illam coniugio, quãuis de plæbe fuisset,
Nobilibus fertur præposuisse pater.
Mille ego censerem, si tempus, & hora daretur,
Quas hic virtutis nobilitauit honor.
Ad studiũ, & doctos gaudẽs eat ipsa magistros,
Ingenuasq; artes ingeniosa colat.
Dixerat, annuerant oẽs, & voce probarunt.
Hæc tñ & matrẽ verba dedisse ferunt.
Sit felix, quodcunq; paras, nec inutile nobis,
Et precor auspicijs, res eat ista suis.
Nescio quid miserum tñ, & cor triste veretur,
Nescio quid timeat, mens tamen ipsa timet.
Nota tibi Roma est, scelerũq; imẽsa potestas,
Quæq; omni posuit rætia parte dolus.
Nil tutum à vitijs, & non vacat vnus in vrbe
Turpibus obscoenis, criminibusq; locus.
Qui nuribus sese cunctis miscere, suisq;
Non parcit, natæ parceret ille meæ?
Vos agite, & vestris onus hoc impono lacertis:
His volo me puras abstinuisse manus.
Tum senior nutrix, inquit, comitetur euntem,
Sponsaq; sit digno pacta sed ante viro.
Sic statuunt, redditq; choro lætissima grates
Virginia, & pedibus basia figit auo.
Mox adijt pia templa deum Numitoria mater
Intenta, ex adytis quo strepet aura sono.

Quę vox e triuijs detur, quid garriat ales
Seruat, & à summo somnia missa Ioue.
Ast alij explorant vrbem, studioq; requirunt,
Cui possit iungi tanta puella viro.
Forte sub his parui fiebant sacra diebus
Herculis ad riuum, quo lauat Almo deam.
E madidaq; frequens sic ibat turba capena,
Vt subitis torrens imbribus ire solet.
Huc vbi peruenit senior Numitorius, vndæ
Cessit, & in solo cespite sedit humi.
Illi de populo tñ vnus, & alter adhæsit,
Quos vnum iussit casus adire locum.
Dumq; sedent, sperantq; simul rarescere turbã;
Inter se varijs verba fuere modis.
De fato, mundiq; anima, cæliq; meatu,
Multaq; de cura disseruisse Iouis.
Dumq; sequens sermo succedit forte priori,
Alter, & à primo qui solet ire, venit,
Incidit in patres, & quæsit cura parentum,
Quo fræno, & qua sit lege regenda domus.
Vir grauis hæc vnus dixit de stante corona
Fecerat hunc ætas, canaq; barba grauem.
Est mihi, sitq; precor, longoq; in tempore viuat;
Quem mihi præcipuũ fata dedere, nepos.
Donaq; virtutum tot sunt, quot sidera cæli,
Oceani guttas qui sciet, ista sciet.
Ille pudicitiæ magna est documenta daturus,
Exemplumq; etiam virginitatis erit.

Et minor ingenio non est præstantia formæ·
Hic tibi vel Bacchus, vel tibi Phoebus erit·
Vix ad Terquinos vnum supaddidit annum,
Herculis (aspiceres) robur habere putes·
Et ꝙ in hunc venit cunctarum grã rerum,
Ex hoc Icilius nobile nomen habet·
Sed tñ hic misero ne sit iucunda senectus,
Vt sim sollicitus nocte, dieq; facit·
Cogito, cui possit tædas vincire iugales,
Quæ coniux tanto coniuge digna foret·
Inueniet nunquã similem virtute puellam·
Si volet hic tantũ ducere sorte parem·
Hæc vbi dicta dedit, subito Numitorius illi
Rettulit; hæc eadem me quoq; cura premit·
Namqz mihi neptem gratissima fata dederunt,
Sitq; illi longo tempore vita, precor·
Atqz aliqs numerũ Libycæ mihi forsan harenæ
In cælo stellas, in mare dicet aquas·
Sed tamen illius dotes (vt cogito) nullus
Ingenij, & formæ dicere posset opes·
Dogma pudicitiæ, si qs vult, discat ab illa,
Et siquis sacri scire pudoris iter·
Illaq; bis quinis non dum treis addidit annos
Adde arcum, & pharetrã, vera Diana foret·
Virgoq; ꝙ nulli sit virginitate secunda,
Virginiæ nomen nobile casta gerit·
Et tñ illa dies, & noctes reddit amaras,
Et requie careat nostra senecta, facit·

Cui fieri possit coniux mecū ipse voluto,
Et quis sit tantum dignus adire thorum.
Si volet æquali se cōmiscere marito,
Inueniet nullum tanta puella virum.
Dixit, & alterius vultum conspexit vterq;,
Soluerunt q; ambo talibus ora modis.
Gratemur, felixq; omen, votumq; sequamur
Coniugij, quod sors, & pia causa dedit.
Hæc vbi dixerunt, dextras iunxere, simulq;,
In quo constiterant, deseruere locum.
Ingrediuntur iter, qđ iam nunc rarius ibat.
Delubriq; sacrum iam prope limen erant.
Tunc auus, hic ille est Numitori, cōspice, dixit,
Quo sua iam toto est vertice turba minor.
Ibat conspicuus decus, & noua pompa suorum,
Inter mille deos Phoebus vt ire solet.
Qđ si non deus est, poterat tñ esse videri
Incessu, & forma conueniente deo.
Vt conspexit auū, lateri se adiungit auito,
Et quorum fuerat, desinit esse comes.
Blanditijs demulcet auus, vultuq; sereno
Excæpit, dextram datq;, capitq; manum.
Ingressiq; solo sternuntur, & oscula figunt,
Libaq; dant aris, & pia thura focis.
Hinc, atq; hinc vario fulgebat imago labore
Plurima, quem toto fecit in orbe deus.
Hic à fronte tñ, primaq; in parte nitebat
Effigies miris dissimulata modis.

Aure viros vinctos auratis illa cathenis
  Ducebat lingua, sponte venire putes·
Hosq; reluctantes manibus, vinclisq; trahebat,
  Postq; agmen longum, quod sequeretur erat·
Plurima suspensis pendebant vota tabellis,
  Quas suus orator voce iuuante dedit·
Et licet has oẽs precibus reuerẽter, adirent,
  Huic tamen ĩmensas exhibuere preces·
Et grates egere pias, sermone q actum est
  Coniugium, & verbis sit data prima fides·
Egressi sacro fixerunt oscula saxo,
  Oscula per morem bis repetita suum·
A dextra ante fores inerat venerabile saxum,
  Dimidiumq; album, dimidiumq; nigrum·
Humida pars vna est, & pars est altera sicca,
  Hæc calet, illa niue est, frigidiorq; gelu·
Et mirũ est quoties venit intra moenia Romæ,
  Hoc pluit, hoc tollit, cum fuit imber, aquas·
Hinc vrbem repetunt, & iã venere frequentes
  Huc, vbi ter Ianus conspicit ore forum·
Hic disiungit iter pia turba, nec vllus in vrbe est,
  Qui magis adducat per loca plura, locus·
Iamq; domũ repetẽs medius Numitorius ibat,
  Parte erat Icilio, parteq; cinctus auo·
Ante domum offendũt, q tela, & bella parabat,
  Virginium, & frænis impediebat equos·
Tum senior, gener hic tuus est, & tu socer isti·
  Da dextram genero· protinus ille dedit·

Amplexuq; dato, gener optatissimus, inquit,
Es mihi. nil vnquã carius esse potest.
Intra tecta veni, sed vos tñ ante præite,
Vir videas sponsam, te tua sponsa virum.
Tunc anus auspicio, feliciq; omine sparsit,
Liminibus spargi qualiacunq; solent.
Sedula discurrit, nunc hoc, nunc aptat & illud;
Disponitq; suis quod decet esse locis.
Hi subeunt aulam. thalamũ subit illa puellæ
Pone parum, dixit, filia pone libros.
Te tuus expectat media pulcherrimus aula
Sponsus. eris tanto sponsa reuincta viro.
Scrinia mox reserat, legitq; e pluribus vnam,
Ebria quæ multo murice vestis erat.
It circum argento limbus contextus & auro,
Fixaq; per totam plurima gemma nitet.
Hos capit ornatus, & membra decentia vestit;
Castigatq; latus conueniente manu.
Diffunditq; comas humeris, vittaq; cohercet
A fronte & collo molle monile locat.
Dat digitis gemmas, armillis brachia cingit,
Sardonicasq; leui pectore figit acu.
Sit formosa licet, quo sit formosior aptat,
Et docet vt docte ponat, agatq; pedes.
Ter circũspexit, ter circũspecta probata est.
Nil nisi quod dignum nomine laudis, erat.
Compositam educit tandem caput illa lacertis
Acclinat iunctis flexa decente genu.

Ibat vt incessu lento solet ire Diana
Lota vel Amneso, Parthenio ve suo·
Tunc & Virginius dextras vtriusq; poposcit,
Iunxit & inter se, conseruitq; datas·
Sponte sua Icilius niuea ceruice sinistram
Iecit, & amplexæ basia longa dedit·
Illa sed erubuit casto cõmota pudore,
Et decuit, quãuis tinxerit ora, rubor·
Festaq; dispositis celebrant conuiuia mensis,
Et resonant omni gaudia parte domus·
Dantq; lyræ, citharæq; sonos, atq; æra canoros,
Ducitur & docto longa chorea pede·
Interea rediit diris numitoria monstris
Territa, quæ templo, quæq; recæpit aue·
Proclamat, nulli, cornix si vera locuta est,
Iungetur, virgo sed cadet ante patrem.
Plura loqui voluit, compescuit ora loquentis
Virginius, posita detinuitq; manu·
Sic ait, à vero distat tua garrula cornix,
Distat vt à nigra candida nocte dies·
Nupsit, habetq; virũ, mendacia rettulit ales,
Spesq; tibi neptis, spesq; nepotis erit·
Accede ad numerũ, lætis teq; insere ludis·
Paret, & in toto est agmine prima chori·
Vt festis posuere modum, sua queq; vocauit
Cura, forum pars hæc, pars petit illa domum·
Virginia ad doctos tendit comitata magistros
Nutrice, & serua, quæ ferat vna libros·

Itq; reditq; frequens ad caræ limina sponsæ
Sponsus, & est animo carior illa suo.
Virginius cōscēdit equū, & cōtēdit in Aequos;
Plusquā vicinos qui populantur agros.
Algidum vt aduenit felici marte profudit,
Partaq; victori plurima palma fuit.
Primo Roma tū vario vexata tumultu.
Tempore multa dedit, damnaqz multa tulit.
Discordes cū plæbe pres, patribusqz tribuni
Inter se pacem non habuere diu.
Consulibusqz graui damnatis ære duobus,
Concordes legem constituere dare.
Hæc tres ad doctas cōcordia misit Athenas,
Vt referant mores, sacraqz iura loci.
Sancta quies anno fuit hæc concessa laboris.
Paxqz foris parta est, pax quoqz parta domi.
Vt mare summotis ventis, sic mota tumultu
Consule Quintilio Roma quieta fuit.
Sed ne forte malis aliquando tempora desint,
Vexata est foeda peste, fameqz graui.
Nulli hominū generi didicit mors pcere, mista
Nam plæbs cum populo nobiliore iacet.
Pene sua Roma est turba tot mortibus hausta.
Rarior hæc ibat per fora, perqz vias.
Interea Attæos dimensa per æquora portus
Posthumius subijt, sulpitiusqz rate.
Inde petunt vrbem, seqz his venientibus offert
Turba, rogat qui sint, quæ noua causa viæ.

Hi prætendentes ramum frondentis oliuæ
 Dixere auxilium patria Roma petit·
Concilium rector iubet à præcone vocari
 Chærephanes·subito est concio facta patrum·
Ille sedet medius·circũ sedet ordo senatus·
 Romanisq; datum est, quæ voluere, loqui·
Talibus ora modis socio reticente resoluit
 Posthumius, verbis mella sedere putes·
Huius fama vrbis nostras iam venit ad aures
 Inclyta, sed vero est illa reperta minor·
Felices, quibus hæc tellus habitatur, & istum
 In tanta licuit pace tenere locum·
Quæcunq; aspicio, felicia gaudia suadent,
 Cuncta suis opibus, ingeniisq; virent·
Huc vtinam nobis traducere tecta liceret,
 Aut hisdem fatis condita nostra forent·
Quando quies dabitur nobis, vel quãdo licebit
 Dormire, aut vllus non dabit arma furor?
Sæpeq; bella mouent aliæ, sed sæpe quiescunt
 Vrbes, & positis ensibus arma silent·
Nos miseri sine pace sumus, sempq; mouemus
 In nos sanguinea bella cruenta manu·
Conueniunt cũ plæbe pr̃es, patribusq; tribunis
 Vt gelidæ feruens conuenit ignis aquæ·
Nunc mille insurgunt fasces, nunc mille secures,
 Cogitur, & populus subdere colla iugo·
Nunc hunc, nunc illũ montẽ capit ĩpia plæbes,
 Nũc serui in dominos arma, faceq; tenent·

Nos tandem cupimus fessos (si forte daretur
A superis) tanti peste leuare mali.
Quærimus & facta, quã nos nõ vidimus vnquã,
Si quo possimus tempore pace frui.
Oĩa sed fuimus (sed & omnia vana fuere)
Conati, cunctam morbus abegit opem.
In vobis est nostra salus, spesq; vna medendi.
Per vos speramus posse fugare malum.
Si cõmoti vnquã prece, vel pietate fuistis,
Votaq; vel mentes si tetigere pias.
Vota, pces, pietas moueant, & pectora tãgant,
Nunc animo, nunc o mente fauete bona.
Magna qdem petimus (nõ ignoramus) eruntq;
Non illa officio dona locãda leui.
Nos petimus ritus vrbis, moresq; probatos,
Et sanctas leges, & sacra iura dari.
Subq; illis etiam volumus traducere vitam,
Ire per hoc etiam, per quod & itis, iter.
Ne tardet, q non præcessit gratia nostri.
Officium merito gratius illud erit.
Non est in nobis, & non erit vlla facultas
Reddere cum meritis præmia digna suis.
Non cadet ex animo, memori sed mente sedebit,
Immemor officij non erit vlla dies.
Arma tñ si vos vultis, dare possumus arma.
Omnia, quæ vultis, prælia miles aget.
Siue fugare hostes, seu bellum inferre paratis,
Inferet hoc, illos quiq; fugabit, erit.

Deniqꝫ si qđ habet, qđ vos fortasse iuuaret,
Sumite, quicquid habet, deniqꝫ Roma daret·
Dixerat· annuerant oēs assensibus æquis·
Insuper hæc vrbis rettulit ore pater·
Felices nos esse bonis, velut esse putatis,
Credimus, & grata sorte tenere locum·
Sed vestri miseret fati, cæciq; furoris,
Ex aliqua noster parte fit iste dolor·
Sumite quæ petitis, vel si quid poscitis vltra·
Nulla negat vobis dona parata manus·
Hæc vtinam tristis per nos tollatur erinnys,
Et nostra morbus pernitiosus ope·
Proqꝫ armis grates, quæcunqꝫ offertis, hēmus,
Et satis est mentes exhibuisse bonas·
Armaq; non desunt, sed in hostes vtimur armis·
Arma foris, pacem iussimus esse domi·
Sed si forte alio, vel forsan egebimus illis,
Vos eritis, nobis vnde petemus opem·
Dixerat hæc, soluitq; chorum, iussitq; duobus,
Leges Romanis, & pia iura darent·
Iussa ducis pagūt celeres Nymphusq;, cyphusq;
Et mora mandatis non datur vlla pijs.
Egressis ex ære decem sub fronte columnæ
In medio surgunt publica iura foro·
Stat cuiqꝫ in solidis affixa tabella cathenis,
Aurea cælatis lege minante notis·
Illaq; traducunt calamo, traducta papyris
Tradunt bis quinis, tergoribusq; decem·

Moxq; alios mores, & plurima censa Solonis,
Et memorāt, quicquid vim quoq; iuris habet.
Instructi repetunt portus, legesq; carinæ
Imponunt, gemuit, cymbaq; sensit onus.
Iamq; instant remis, vēto fauet aura secundo,
Et relegunt longum, per qđ iere, fretum.
Forte pijs cessit votis vis aspera morbi.
Sed neq; iam segetes, farra neç arua dabant.
Cantibus, & festa resonabant omnia voce.
Nullus erat tota tristis in vrbe locus.
Venit in hos celebres ludos Tyberina subisse
Hostia legiferam nuncia fama ratem.
Lætior est lætis noua res superaddita rebus.
Et noua sunt primis optima iuncta bonis.
Sic vt erant, nullo currunt ad Thybridis vndas
Ordine, per ripas, omneq; vulgus erat.
Aduersas iam nabat aquas, fluctusq; supinos
Voluebat multo tracta rudente ratis.
Iamq; propinquabat, velum, pupisq; videri
Coeperat, & fractis spumeus amnis aquis.
Obuia turba ruit ripa simul omnis vtraq;,
Et pnsare iuuat vincula torta manu.
Iamq; tenet portus, & ripæ nauis adhæret,
Et cupit in sicco fessa sedere solo.
Subijciunt lapsus, & lubrica ligna, rotasq;.
In nauale trahunt, & loca tuta ratem.
Educunt sacras leges, & ad alta tonantis
Templa ferunt, aras, & Iouis ante pedes.

Iamq; patres, plæbesq; simul cogũtur in vnum
Constituũtq; viros ad sacra iura decem.
In populo quãuis hi clarum nomen haberent,
Clarior ante omnes Appius vnus erat.
Sic se tradebat vulgo, plæbisq; fauori,
Vt se felicem præside Roma putet.
O fallax hominum vultus· ne credite fronti·
In blando raram vidimus ore fidem.
Mente alius, discorsq; animo sibi cogitat vni
Imposito Romæ subdere colla iugo.
Omnibus occurrit blandus, blando ore salutem
Impetit, blandas datq;, capitq; manus.
Nunc hos, nunc illos amplexus basia perdit.
Basia diues habet, basia pauper habet.
Sæpe dabat lachrimas, si qđ ius triste videret,
Dicebat grauius se doluisse reo.
Vt vero leges patres cum plæbe probarunt,
Menda nec in toto corpore iuris erat.
Cuduntur numeris æquatæ ex ære tabellæ.
Quælibet excisis sunt sua scripta notis.
Iamq; aditu suspensæ omnes religantur aperto,
Inqz omni pendent verba reuincta foro.
Moxq; viros iterum iuris, legisqz ministros,
Quiqz regant tabulas constituere decem.
Appius in primis legitur, velut vnus honesti
Rector, & æterno dignus honore frui.
Ille subire suæ plæbis pietate putatur
Hoc onus, inuito, nec sibi sponte dari.

Vtq; duas etiã præscriptis legibus addat,
Iure suo populus supplice voce rogat.
Oĩa maturo clarescunt tempore, fructus,
Quos habet occulto semine, reddit ager.
Quodq; diu latuit, prodit quãdoqz sub auras,
Et sua cælatum detegit hora nephas.
Protinus incoepit mentis dare signa malignæ,
Et reserare suo pectore, qualis erat.
Multa diu simulans leges traduxit in annum.
Adiungi plæbi non sinit vna patres.
Et iam finis erat, nec suffragante Senatu,
Nec plæbe, in primo statq;, sedetqz loco.
Arcanumq; inijt foedus, quod dixerit vnus,
Ius fore, & æterna sceptra tenere manu.
Fascibus adiungit, reges velut ante, secures,
Et multo amota est verbere turba vijs.
Et nunc ꝑ causas procul ille fugatur ab vrbe,
Tristeqz nunc fatum cogitur iste pati.
Magna sodalicij manus est adiuncta furori.
Delatorqz idem testis, & actor erat.
Et bona damnati fingentis crimina fiunt.
Grassatorqz suæ præmia cædis habet.
E qz sinu, miseræ direpta est filia matri.
Deserit & coniux raptã cubile viri.
Et pia verberibus cæduntur terga nephandis,
Seu nuptæ coniux, seu foret ille pater.
Diffugiunt, qbus est odio tam dira potestas,
Vicinasqz vrbes, & loca tuta petunt.

Ille subit ruris, paruæq; habitacula villæ,
Et tenui graciles carmine mulcet oues·
Ille suos sub panda boues adducit aratra,
Et duro longam vomere scindit humum·
Qui fauet, & pti non est contrarius, vrbem
Incolit, & quem res publica nulla iuuat·
Semp in errorem ducit mala vita, facitq;
Contemni, & vili conditione premi·
Romanũ irrident, terræq;, vrbesq; ppinquæ
Imperium, & late depopulantur agros·
Sub ferrum, flãmasq; seges sperata colonis·
Et longum duræ decidit artis opus,
Vtq; lupo timidæ pperant ad ouile capellæ,
Et viso lepores ad sua tecta cane,
Sic intra muros vrbis fugiebat agreste
Vulgus ab audita bella ciente tuba·
Algidũ & aduersum quæ sunt propiora ferũtur
Currit, & ad portas vrbe tremente phalanx
Delectus patribus, tanta est discordia plæbis,
Vt nulla possit forte, vel ore legi·
Sæuitiam regni tres Appius egit in annos,
Et rabies ipsis crescit auara malis·
Attonitus socios, & coniurata vocauit
Agmina, consultent, consiliumq; ferant·
Et dubitat primo Romana ne cõcitet arma,
More ne vel regum deligat ipse viros·
Tandem animo statuit præcone citare Senatũ,
Cui belli instantis tradita cura foret·

V tq; duas etiã præscriptis legibus addat,
Iure suo populus supplice voce rogat.
Oĩa maturo clarescunt tempore, fructus,
Quos habet occulto semine, reddit ager.
Quodq; diu latuit, prodit quãdoqz sub auras,
Et sua cælatum detegit hora nephas.
Protinus incoepit mentis dare signa malignæ,
Et reserare suo pectore, qualis erat.
Multa diu simulans leges traduxit in annum.
Adiungi plæbi non sinit vna patres.
Et iam finis erat, nec suffragante Senatu,
Nec plæbe, in primo statq;, sedetqz loco.
Arcanumq; iniit foedus, quod dixerit vnus,
Ius fore, & æterna sceptra tenere manu.
Fascibus adiungit, reges velut ante, secures,
Et multo amota est verbere turba viis.
Et nunc p causas procul ille fugatur ab vrbe,
Tristeqz nunc fatum cogitur iste pati.
Magna sodalicij manus est adiuncta furori.
Delatorqz idem testis, & actor erat.
Et bona damnati fingentis crimina fiunt.
Grassatorqz suæ præmia cædis habet.
E qz sinu, miseræ direpta est filia matri.
Deserit & coniux rapta cubile viri.
Et pia verberibus cæduntur terga nephandis,
Seu nuptæ coniux, seu foret ille pater.
Diffugiunt, qbus est odio tam dira potestas,
V icinasqz vrbes, & loca tuta petunt.

Ille subit ruris, paruæq; habitacula villæ,
Et tenui graciles carmine mulcet oues·
Ille suos sub panda boues adducit aratra,
Et duro longam vomere scindit humum·
Qui fauet, & qui non est contrarius, vrbem
Incolit, & quem res publica nulla iuuat·
Semp in errorem ducit mala vita, facitq;
Contemni, & vili conditione premi·
Romanũ irrident, terræq;, vrbesq; ppinquæ
Imperium, & late depopulantur agros·
Sub ferrum, flãmasq; seges sperata colonis·
Et longum duræ decidit artis opus.
Vtq; lupo timidæ pperant ad ouile capellæ,
Et viso lepores ad sua tecta cane,
Sic intra muros vrbis fugiebat agreste
Vulgus ab audita bella ciente tuba·
Algidũ & aduersum quæ sunt propiora ferũtur
Currit, & ad portas vrbe tremente phalanx
Delectus patribus, tanta est discordia plæbis,
Vt nulla possit forte, vel ore legi·
Sæuitiam regni tres Appius egit in annos,
Et rabies ipsis crescit auara malis·
Attonitus socios, & coniurata vocauit
Agmina, consulerent, consiliumq; ferant·
Et dubitat primo Romana ne cõcitet arma,
More ne vel regum deligat ipse viros·
Tandem animo statuit præcone citare Senatũ,
Cui belli instantis tradita cura foret·

Nemo, nisi hi quibus est sceleratis factio regni
Grata, venit. latitat cætera turba domi.
E rure, eq; domo trahit hos, cõpletq; Senatum,
Multaq; composito pectore verba facit.
Vtq; solet motis agitari fluctibus æquor,
Cum furit hinc boreas, & furit inde notus.
Sic inter sese miscetur, & æstuat ira
Concilium, & fati seditione mali.
Ille loqui vetat hunc, hic illum e rupe minatur
Deijcere, & reges clamat habere decem.
Fortia cum dictis barbatus Horatius audet
Miscere, & sæuus vix tenet arma furor.
Claudius est miti, duro Cornelius ore
Vsus, ad hostileis q sit iturus opes.
Cæca diu certauit hiems, nec claruit vllus
Finis, & in nullo est conciliatus amor.
Turba tamen paulũ subsedit, & anxia quærit,
Quam det opem tantis, auxiliumq; malis.
Sic modo cænosam clarescere vidimus vndam,
Et nitidam cælo nube cadente diem.
Consilium inuenit tandem concordia rebus,
Quale solet fractæ nauita ferre rati.
Arma legant ijdem, nec publica iura relinquãt,
Et sibi prouideant, ne mala Roma ferat.
Soluitur inde chorus, magis intumuere tyrãni,
At quibus est curæ libera Roma, dolent.
Et fugiunt quãuis portis retinentibus vrbe.
Ferreq; quas poterat Ræda ferebat opes.

Sed grauiora magis quã fecerat añ decemuir
Aggerat, & multo deteriora facit.
Extemplo partes in tris exercitus omnis
Partitur, bellum iussit inire duas.
Tertia pars frænat statiõe tenaciter vrbem.
Claudius vnus erat; Spurius alter erat.
Scilicet in bello vires; animumq; requiro
Sed cunctis animum viribus antefero.
Protinus, & primis Romanus miles in armis
Vincitur, & turpi dat sua terga fugæ.
Instant ardentes equi, sæuiq; Sabini,
Hos perdunt; illos sub iuga dura trahunt.
Et nisi q muros victori obiecerat hosti;
Tum graue seruitij Roma subisset onus.
Moenibus inuigilant fusæ per moenia gentes
Deijciunt cæca multaq; saxa manu.
Accusatur iners ductorum ignauia regum.
Qđq; vsu nullo castra, nec arte mouent.
Sed magis audaci culpabat Siccius ore
Desidiam; verbis frænaq; nulla dabat.
Et mõ damnabat plæbem; q lenta tribunos
Non creet, & reges pellat; agatq; foras.
Hic est qui centum bis denaq; bella peregit;
Quiq; omni semper victor in hoste fuit.

Finis Primi Libri.

PACIFICI MAXIMI POETAE ASCVLANI VIRGINIA ELIBER SECVNDVS·

LAVDIVS Vt sensit, bibulaq; accæperat aure,
Matura statuit pdere morte virũ·
Cogitat an ferro ceruicem tollat, an igne
Cum domino pariter tecta odiosa cremet·
Dum qd agat, dubitat, dum se metitur, & iram,
Quæ modo parta fuit, quæq; paranda foret·
Tutius esse dolis vidit, quã viribus vti,
Et nigra sub dulci melle venena tegi·
Nullus ab insidijs fuit vnquã tutus, & omnis
Fraude perit virtus, opprimiturq; dolo·
Hunc vocat, & blandis, dictisq; affatur amicis,
Creditur e puro pectore verba loqui·
Ianq; vides Sicci nos, & mala nostra, leuabit
Nil præter quã tu, consiliumqz tuum·
Labitur in peius semper res ipsa, fluitq;
Segnicia residuum, desidiaqz ducum·
Nos non arma decet tractare, & bella mouere,
Et satius fuerat cedere, quã regere·
At tu, cui longa est duri experientia belli,
Et domito semper victor ab orbe redis·
Si pietas patriæ tangit, patrijq; pudoris,
In te si qua tenet gratia nostra locum·

Annue supplicibus, tanto succurre labori;
Sume manu sceptrum, nostraq; castra rege·
Cum repetes vrbem victor, tibi regna dabuntur
Vrbis, in imperio tu quoq; solus eris·
Siccius hæc contra· tellus hæc ante deiscat;
Et caput aggesta contumuletur humo·
Quā mea Roma meo patiar sit subdita regno;
Quāq; istos patiar regna tenere diu·
Nunc oculis hæc ipsa vides, nunc deniqz sentis
Errorem in tenebris quotqz, quibusqz iaces?
Consiliumq; tuū quāuis sis seruus obito,
Ferqz libens, quicquid ferre coactus eris·
Vado, nec īuitus, quota sit licet ista mearum
Gestarum rerum palma futura mihi·
Dixerat hæc hostis subito terrore refugit
In vallum, & tuta se statione tenet·
Et iam castra subit trepidantia Siccius ardens,
Armaq; corripuit, corripuitq; locum·
Q d̄ munimen habet locus hic, decuit ne locari
Sic castra, in nostro sicq; tenere solo?
Da socium Corneli agmen, roburq; pedestre:
Quod me per tutum ducere possit iter·
Despiciam, melior nobis, infestior hosti
Si sit forte aliquis, cōmodiorq; decus·
Sic ait· hæc placido gaudens Cornelius illi,
Vt cecidit plausus militis, ore refert·
Venisti tandem claris celeberrime factis,
Et nostri & patriæ portus, & aura tuæ;

Arbitrio sic cuncta tuo (parebimus omnes)
Et quæcunque iubes, hæc tibi facta puta.
Mox dabo delectos iuuenes, quorum agmine tutus
Et nemora, & saltus, & loca cæca petes.
Hæc inquit; centumque viros dat fraude, doloque
Instructos, qui rem dissimulanter agant.
Vallis erat densis nemorosa, & consita siluis,
Cinctaque præruptis parte ab vtraque iugis.
Quo magis excedit, tanto fit iniquior, ire
Aut nulli, aut vni vix licet viro.
Huc vbi venerunt, pars agminis ante præibat,
Poneque pars, medius Siccius vnus erat.
Coniurata phalanx armis circumdedit ille,
Desilit in terras sicut inermis erat.
E manibusque hostis ferrum rapit, vnus in omnes
Vertitur, vt canibus cinctus, & actus aper.
Vulnerat hunc, illum, nunc hunc prosternit, & illum
Transfigitque vno vulnere sæpe duos.
Iam ter quinque cadunt, iam bis ter quinque repressit
Vulneribus, nec adhuc vulnere læsus erat.
Stat virtus inuicta viri, roburque senecta
Indomitum, nullo visque labore cadit.
Conseruisse manus, nec iam vicisse pudebat,
Multorumque vnus quod domet arma senex.
An dent terga fugæ, repetant an castra fugati?
Sed pudor, & timor hoc, & data iussa vetant.
Ergo nouam instaurant pugnam, nec cominus arma,
Eminus exercent; excutiuntque manu.

Pars longe iaciunt excussis pila lacertis,
Pars summis voluunt grandia saxa iugis·
Tot, tantisq; malis tandem iacet obruta virtus
Et nihil est quod non frausq;, dolusq; domet·
Et videt ista deus, nec fulmina torquet ab alto
Irasci quando iustius ille potest·
Victores, victi redeunt vt ab hostibus essent,
Cumq; sui referunt funera morte ducis·
It gemitus per castra grauis, tristiq; dolore
Quilibet oppressus mente, animoq; cadit·
Sed iam turpe putant auibusq;, ferisq; relinqui
Eximia clarum martis in arte virum·
Pars magna exierant castris, stupefictaq; tēdūt
In loca vbi Sicci triste cadauer erat·
Miranturq; genus pugnæ, & spolia ipsa iacere
Pilaq;, non hostis tela, nec arma vident·
Hic stupet extinctum qua sorte inuenerit hostē
Nullum Romanos interiesse viros·
Ille nec externo cernit vestigia signo,
Siue hominis, seu sint aggredientis equi·
Mox animos perculsi oēs indigna videbant
Fata viri & structo deperijsse dolo·
Vnus, itemq; alter dixerunt talia, quis non
Nouit, & vt res est facta, fuisse putet?
Silicet his ducibus nos bella mouemus & arma,
Scilicet in nostro non erit hoste locus·
Præstaret sed forte magis vel forsan in illos
Insignes & clarum siquis obiret opus·

Sublimem referunt humeris in castra, locantq;
In medijs murmur fit, gemitusq; grauis.
Dant oēs lachrimas, omnes suspiria rumpunt,
Et dolor, & gemitus, luctus & vnus erat.
Cōponunt tandem tumulo, mādātq; sepulchro,
Insignem titulum carmine marmor habet.
Siccius hac vrna tegitur; victoria secum est,
Hoc arsit clypeus Martis, & hasta rogo.
Vt non causa foret satis hæc, vtq; altera poscat
His maiora, viros quæ fugat ira decem,
Foedius his aliud scelus additur, ĩprobus ardet
Pessima confessis accumulare malis.
Et qui debuerat flammis ardentibus vndas
Inijcere, aggessit plurima ligna foco.
Non vno contenta malo mala vita quiescit,
Expletur nullo flumine tanta sitis.
Forte sub hoc turmasq; suas, eqtesq; regebat
Illic Virginius tempore clarus eques.
Sed tum pro generi turbatus morte tenebat
Contra homines, contra sæuaq; tela deos.
In nemore obscuro, cæcoq; reconditus antro
Voluebat curas corde dolente graues.
Iāq; erat vltricem, iustamq; paratus ad iram,
Iam statuit nullam rebus inesse moram.
Et iam fecisset, nec serior hora fuisset
Vindictæ, in dextra iam ferus ensis erat.
Obstitit incepto noua res, nam visus adesse
Siccius, & solito corpore maior erat.

Obstupuit primum, mox an me fallit imago
Dixit, an in vita est nunc, velut ante fuit·
Rettulit hic, viuo vita meliore, mihiqꝫ
Inter foelices contigit esse deos·
Quin potius mea verba tene, mandataqꝫ serua,
Et quicquid dico mente repone tua·
Sæpe iuuant quæcunqꝫ suo sunt tempore facta,
Et non facta suo tempore sæpe nocent·
Laudo animũ, iustamqꝫ iram, sed venerat hora
His ausis non dum fortibus apta satis·
Non sceleri posuere modum, peiora parabunt,
Quæ tibi, quæ populo iustius arma dabunt·
Iãqꝫ petes Romam, sed qñ est Roma petenda,
Dicam, quod longum non tamen esse reor·
Sanguine perfusum per compita lata viarum
Assertor gladium per fora cuncta feres·
Excuties nouitate vrbem, partesqꝫ propinqui
Explebunt nullum voce tegente nephas·
Dũqꝫ ferẽt pheretrũ, flores pia mũera matres,
Et sua dona patres inuidiose dabunt·
Pro te, proqꝫ tuis stabit barbatus in armis,
Quæqꝫ semel sumpsit Lucius arma feret·
Tu repetes tua castra manu comitante tuorum
Quãqꝫ dari poterunt, fræna dabuntur equo·
Illiç cum fueris, venies nam vespere sero,
Cumqꝫ sub hesperias Phoebus abibit aquas·
Turbatus, ferrumqꝫ tenens, & veste cruenta
Narrabis sæui facta nephanda viri·

Cum fuerit tibi prõpta acies, cum signa iubebis
Tollere, & intra vrbem ducere rursus iter.
Montis Auentini dorsum cape, castra locari
Non poterunt vrbi cõmodiore loco.
Arma deæ pones nemorosæ ad tẽpla Dianæ,
Oppius his fiet p̃ses, & arma reget.
Et sua captiuum frustra tentare videbis.
In te bis quinos brachia ferre viros.
Manlius his etiam legiones vrbe Fidena
Iunget, & instituet teq; tuosq; sequi.
Moxq; magistratũ populo plaudẽte relinquet,
Qui statuit nullo ponere regna die.
Icilius iunior, senior Numitorius alter,
Tertius electus tuq; tribunus eris.
Claudius in vinclis ponetur, & Oppius arctis,
Et solidus claudet carcer vtrunqz reum.
Ipse meis manibus frangã scelerata duorum
Guttura, non Aiax, sed ferus Hector ero.
Cætera turba tua fugiet procul exul ab vrbe.
Non dabit his tellus, nec dabit vnda locum.
Tu maneas, sine me nil immutabis, & arma,
Quæ quondam egisti, nũc quoqz ductor agas.
Hæc ait: amplecti parat hic, & iungere dextrã,
Nil tetigit, vacua fluxit imago manu.
Nullus erat, tenues euanidus iuit in auras,
Paruit hic dictis, exhibuitq; fidem.
Colligit errantes, & tristis mente phalanges,
Atqz ait vltori cura sit ista Ioui.

Strenuus arma capit, iubet oĩs arma resumant
  Inqz equos iterum prælia sæua nouat·
Vt solet in tauro ferri gangetica tygris
  Ieiuno longam gutture passa famem·
Sic hos, sic illos nudantes terga premebat,
  Inqz suo vallo plurima turba cadit·
Audet & aduerso nullus concurrere marte,
  Ni certæ fatum mortis obire velit·
Oĩbus vnus erat timor, & formido, nec vnum
  Mille valent acies substinuisse virum·
Iam poterat dici foelix, diciqz beatus,
  Qđ qz hoĩes faueant, & faueantqz dei·
Et vere poterat iam foelicissimus esse,
  Si non rupissent inuida fata bonum·
Nam lætis didicit semper fortuna nocere,
  Si bona non miscet rumpitur illa malis·
Sic visum superis, fieri sic fata volebant,
  Parcaq; non vno stamine nebat opus·
Rapta erat à fatis Numitoria, forsan ab hisdem
  Sat bene, si fatis filia rapta foret·
Filia iam ad ludos, & claros arte magistros
  Ibat, erat docti pompa decusqz chori·
Si formosa fuit, formam virtutibus auxit
  Moribus ornatur nam bona forma bonis·
Dum fora, dumq; vias, & compita lata terebat,
  In se multorum flexerat ora patrum·
Ille rogat sacri referat vel carmen Homeri,
  Vel si quid Lyrica Pindarus arte canit·

Iste Sophoclæos versus recitare rogauit,
Hic si Musæi carmina forsan habet·
Illa recensebat, nec deerat gratia linguæ,
Nullus compositi defuit oris honos·
Quid multa? his etiā cōmotus & Appius auris
Seruabat medio qua solet ire foro·
Deprendit, prensamqꝫ manu demulcet, & apte
Colligit in nodos fronte decente comas·
Oscula fixisset, testis nisi turba fuisset,
Vix ab vix differt cætera mentis inops·
Vt bene laudauit faciem, moresqꝫ, remisit·
In media puduit plus licuisse via·
Illa abit· hic alto gemitus e pectore ducens·
Credidit ex animo se cecidisse suo·
Iāqꝫ dies ierat, iam sol se merserat vndis,
Sparsa erat humanum per genus alta quies·
Appius in somnis noctem producit amaram,
Inqꝫ thori nulla parte iacere potest·
Ardet in immensum, cæcoqꝫ assumitur igne,
Liquitur vt valido proxima cæra foco·
Seqꝫ ipsuꝫ stimulat, seqꝫ ipsum irritat, & auget
Ipse suas flammas, & quatit ipse faces·
Mente videt, repetitq; animo, quæ vidit in illa,
Et meliora, sinu quæ latuere putat·
Et nunc alloquitur, nunc audit verba loquētis;
Et nunc ad nutus cogitat ire suos,
Et nunc amplecti, nunc oscula ferre labellis,
Et nunc quo vellet, fingit habere modo·

Ante diem surgit, graphium, cerasq; poposcit,
Visa sed est anno tardior orta dies·
Protinus insanæ conceptum scribere mentis
Incipit, & mandat talia verba notis·
Mittit, & hic idem des orat vt ipsa salutem·
Qui rogat, hic idem forte rogandus erat·
Appius hæc, totam frænat qui legibus vrbem,
Scribit, & in cunctos ius habet ille deos·
Tunc erit imperij finis, tum dempta potestas
Cum fontem, versa Tybris adibit aqua·
Et tñ vt supplex venio ad mea vota·rogoq;,
Cum possim ipse mea carpere poma manu·
Non ego Neptunum nymphas orasse marinas
Miror, & hunc scimus ius habuisse maris·
Ante p̃ces miror Cereris quid filia rapta est,
De Ioue, deq; dea nata parente fuit·
Sic quid ab inuitis, nec concedentibus aufers,
Nil iuuat, & si quid vis tibi forte dedit·
Ipsa Iouem faceres facie descendere cælo,
Stare tuos & molliter ante pedes·
Quot quantisq; cliens dominũ solet ipse rogare,
Tantis scis precibus, totq; rogata mihi·
Annue, nec longis sine me sermonibus vti,
Cur quæ nunc poterunt, cras tibi facta voles?
Annue, sed cui sis vtinam iungenda requiras,
Et quanto videas sis placitura uiro·
Vtile quod tibi sit, bene q̃d conducat, obito
Res melior, non hac, vtiliorq; foret,

Foelix, quæ tantum diceris adepta cubile

Inter Romanas sola verenda nurus·

Reginam & dominam te Regia nostra videbit

Gemmata auratis veste iacere thoris·

Quot sũt vrbis opes (mea sunt bona) sumito cũ

Seruiat imperio subdita Roma tuo· (ctas

Conscius ista sciat pater & tua conscia materi

In thalamum mihi te ferret vterq; meum·

Ipsa veni, votoq; meo succumbe, nec optes

Ire sub amplexus forte coacta meos·

Nec tentare velis sit quanta potentia nobis

Non expectatis viribus ipsa veni·

Hæc signat, fidoq; dedit signata ministro,

Iussit et, vt celeri redderet illa pede·

Hic volat atq; aptũ delegit tempus, & horam,

Sed tamen offenso ter pede læsit humum·

Inde redit tristis, tristi quoq; conscius ore

Tristia singultu verba retenta refert·

Quum tua reddebam teneræ mandata puellæ,

Porrexit faciles ad capienda manus·

Mox anus assistens vetuit, rapuitq;, sciditq;,

Scissaq; sub tepido condidit illa sinu·

Et minata mihi verba execrantia dixit,

Ter spuit, & duram ter pede pressit humum·

Appius intumuit, validaq; accenditur ira,

Et ducit, qua vult impetus ire, pedes·

Efferuetq; ater circa præcordia sanguis

Vixq; potest lentas ferre, patiq; moras·

Iuppiter aut si quid maius Ioue forsitan esset,
Euellet manibus non mea vota meis·
Et tu tale mihi? nudum mox arripit ensem·
Ille fugit, cæca delituitq; fuga·
Fluctuat, & digitos rabie demordet, & ira·
Si posset, superis iniiceretq; manus·
Prodijt interea thalamo, qualem esse sub istis
Pallentem misera cernimus arte, puer·
Imperat acciri matrem, miseramq; sororem·
Accitæ nulla se tenuere mora·
Ire, & nutricem, seruāq;, ipsamq; rogare
Iusserat, & donis sollicitare datis·
Exierant, parentq; ambæ sua fata querentes,
Per longum mater multa recenset iter·
Res bona dum fuimus, stupro turbauit in vnū
Hic me, te, natum, quæq; fuere domi·
Vt rugæ traxere cutem, spes occidit omnis
Officij, meriti deperijtq; fides·
Laudantur campi spicis, vineta racemis,
Sunt odio spinæ, cum cecidere rosæ·
Tempore non omni pendent in vitibus vuæ,
Non segetes omni tempore campus habet·
Lænarum spretæ misera nunc vtimur arte·
Hic est emeritæ redditus artis honos
Iamq; siti, tristiq; fame moriemur inertes,
Si præbere cibos lana, colusq; negat·
Hunc finem quisquis studet inseruire tyrannis
Speret, & in nuda demoriatur humo·

Hæc domus est, impelle fores. succedite dictũ est
Ingredere, canis hæc nũ nocet? ite. nihil.
Quid prosilla facis, longo iam tempore visæ
Non estis, nutrix dixit, vtræq; mihi
Fasciculo quid fert tua filia? sede. subdit
Scamnum, puluinar suppositq; leue:
Hæc sedet, atq; inquit, cogo me dura referre
Harpalice, & quorum non meminisse velim.
Viuimus, & potui fœlix tamen esse, nec vlli
Cedere fortuna, diuitijsq; meis.
Iamq; bonæ potui stratũ mihi subdere plumæ,
Et mihi correptis ducere fata comis.
Stulta fui, & cerebri vesani semper habebor,
Et dicar sensu, mente nec esse mea
Terruit amentem vanæ reuerentia famæ,
Quærebam nomen laudis habere bonæ.
Sed potui velo culpam coelare modesto.
Quod latet, in nullo crimine crimen habet.
Vel non peccandum est, vel si peccare libebit,
Peccatum excuset maxima causa tuum.
Res bona si cogit, non est admittere crimen:
Criminis vtilitas magna leuabit onus.
Lata bonis patuit mihi iam via, poenitet acti,
Sed nunc obstrusa est, nec licet ire mihi.
Nunc meus hortus habet sentes. qui lilia quõdã
Duxerat, vrticas nunc meus hortus habet.
Dum iacet in visco turdus, dum piscis in hamo,
Accipe, si tardas, postmodo neuter erit.

Dum segetem campus, dum vinea gesserat vuã,
Vua legenda fuit falce secanda seges.
Nunc inopi vitæ grauis est adiuncta senectus.
Nec mihi sufficiunt qualibet arte manus.
Dũ sumus, & nõdũ morimur, nos viuere opor
Et miser est aliqua victus habẽdus ope. (tet,
Permuto merces, quas huc niger attulit indus,
Quasq; tulit Lydus, quas Tyriusq; tulit.
Huc ego perueni, si quid de mercibus istis
Delectat, merces filia pande tuas.
Et vos quam trahitis vitam, qua viuitis arte?
Lata (reor) nullo sciniditis arua boue.
Virginius superest pater, & Numitoria mater
Huius, an à fatis raptus vterq; iacet.
Harpalice, cecidit mater Numitoria, dixit,
Militat in castris, & mouet arma pater.
Tunc hæc ex imo suspiria pectore traxit,
Et singultanti talia voce refert.
Dij dẽt pacem animæ, fuit optima foemĩa. nobis
Hanc superi seruent, efficiantq; bonam.
Dum simul hæc, & plura etiaz dictata recẽsent,
Et varia alternis it vice sermo leuis.
Insignes vestes argento, auroq; micantes,
Gemmasq;, & miris aurea vasa modis.
Explicat, hæc reddunt iubar ad fastigia tecti,
Vt percussa solet sidere solis aqua.
Anulus hic inerat. licet inter mille iaceret,
Quem domini mensas ter repetisse ferunt.

Alter habet musas & Poebum plectra mouētē,
Qui poterat digitos Pyrrhe decere tuos.
Et lapis vnus erat fuluo circūdatus auro,
Quo strumæ merito filius exul erit.
Vinoq; in mensis quem si tenuisset amator,
Vicisset Bacchum non Cleopatra suum.
Vestibus ornatus talis non affuit illis,
Quas tulit Ascanius naue iubente patre.
Has Tyrius murex, illas bis purpura vestes,
Has tinxit cocci graminis herra rubens.
Palladis (has aliquis videat) vel forsan aracnes,
Siue semiramium dicere posset opus.
Hanc depinxit acus, sed pars est pectinis illa,
Materiamq; suæ quælibet artis habet.
Sūtq; Mios, Phidiæq; māus, sunt mētoris artes,
Et stat Praxitelis, statq; Mironis opus.
Mille iacent rerum species, & mille figuræ,
Vna tamen tantis gratia rebus inest.
Et stupor insurgit diuersa tuentibus vnus.
Illa vel illa nihil plus ve, minus ve mouent.
Hæc poterant magni claros ornare triumphos
Pompeij, & miris curua theatra modis.
Assurgunt, harūq; petunt miracula rerum,
Et timida gaudent vertere quæqz manu.
Primaqz ræticulū baccatum in fronte locauit.
Virginia, & deceat, conueniatqz rogat.
Pone inquit nutrix, non est tua tanta facultas,
Vt tibi de tantis spes sit habenda bonis.

Pauperibus spectare licet, sperare nephādū est,
Has videat pauper, non tñ optet opēs·
Dij parcant, qd nā dixti? sine cuncta reuoluat,
Quod iuuat arbitrio filia sume tuo·
Hæc dictans prosilla capit segmenta, puellæq;
Induit, ornatus datq;, locatq; suos·
Mox ait, o quantum ista decent, si facta fuissent
Ista tuo lateri, non magis apta forent·
His alijsq; deus bene te permittat habere·
Hæc tua sunt, & erunt plura futura tua·
Hæc vbi dicta dedit; paulo seducta vocauit
Harpalicen, tali voceq; verba dedit·
Harpalice plus me scis q̄ te semper amaui,
Et te germanæ scis habuisse loco·
Hoc ego non aliter certe tibi consulo, quā si
Esses visceribus filia nata meis·
Hæc mihi sors vtinam tēpus venisset in illud,
Quo poteram multis forte placere viris·
Fortunam tu nosce tuam, raptāq; capillis
Astantem ante fores in tua tecta trahe·
Nil opibus melius, nil est & sanctius illis
Diuitias dicunt sanguinis esse loco·
Hæc & plura etiam multo potiora dabuntnr·
Tu modo non aliquo crimine prode virum·
Te dare Virginiam poscit rex Appius· vltra
Non passa Harpalice est verba prophana loq·
Mille manu digitos, & mille in quolibet vngues
Et mille indoluit non habuisse manus·

In vultum insiluit, digitosq; in lumina mersit,
Increpitansq; vncis vnguibus ora secat.
In faciem librat libros, & pectore vestes
Virginia abrupit, cunctaq; iecit humi.
Seruaq; cum nata pugnat, luctantur in vnum,
Vim seruæ ratio, resq;, domusq; dabat.
Audijt vt fremitus, vicinia tota tumultu
Concutitur, tectis prosiluitq; foras.
Hæ male collectis opibus turbantur ab altis
Scalis, incertis effugiuntq; vijs.
Infantum insequitur populus, crepuere retunsa
Saxaq; cum saxis, cum manibusq; manus.
Artificum laxis resonant tabulata tabernis,
Ora crepant, fiunt sibila mille modis.
Impulsæ ad ripas saltant in Thybridis vndas
Siue pudore actæ, siue timore magis.
Vtq; aures subijt Claudi diffusa per vrbem
Fama, velut serpens sole refecta furit.
Et merito (clamat) totiens ego stultus, inersq;
Tentaui vana vota tenere prece.
Apta mihi vis est, mihi vis dedit omnia, visq;
Hoc dabit, adijciam vela, tegamq; nephas.
Seuocat hinc Marcum, qui q sceleratior esset,
Ante omnes regi carior vnus erat.
In thalamo obcludunt sese, longoq; loquuntur
Sermone, & mirum composuere dolum.
Iam tandem exierant, & mox res acta fuisset,
Si non instaret nox moriente die.

Iam roseas mane orta fores aurora resoluit,
Sidera fugerunt de statione poli·
Exijt ille ferox scelerum fabricator ab aula,
Et ludum obseruat sic, vt ouile lupus·
Illa sed ante parum venit tutata lucerna,
Dumq; canit, cantus barbarus aure capit·
Grāmaticæ quondā fuerant celeberrima ludis
Lecta loca, & claro nobilitata foro·
Et tum doctores pariter nutribat, & artes
Magnus honos, nec spes vana laboris erat·
Nunc in fornicibus ruptis, foedisq; cloacis
Abiectum legimus, ridiculumq; genus·
Nos facimus nostros fama perijsse tyrannos,
Qđ nos fecerunt deperijsse fame·
Inspice si quenquā celebrēt mea scripta meo℞,
Et faciam viuos morte perire sua·
Tertia compositis finem dedit hora libellis,
Cuilibet ire domum libera facta via est·
Iamq; omnes ierant, sed restitit vltima tantum
Virginia, & lentas innuit vna moras·
Me miseram exclamat nutrix, qđ limine retro
A primo reuocas terq; quaterq; pedem?
Somnia me terrent, fuit hoc in limine, dixit,
Quæ mihi morderet vipera visa pedem·
Quid mihi nō dixti, cū te sopor ipse reliquit,
Anteq; calcaret quā tua planta solum?
Hac cape verbenas, dextra cape mascula thura
Ter spue, ter dicas pessime somne vale·

Vt tetigit limen læso pede corruit omnis,
Vnaq; pars vestis poste retenta fuit.
Sulleuat hãc nutrix, Marcusq; leuare parabat.
Hæc vetat, & nulla dixit egemus ope.
Ille tonat, dñõ mihi quid mea iura vetatis?
Hanc mihi nam peperit iam mea serua domi.
Hæc ait, & dextram iniecit, p̃nsatq; capillis,
Cogit & ante suos currat, eatq; pedes.
Virgo stupet, queriturq; & toto palluit ore.
Cuncta timet, q̃d sit nec tamen illa timet.
It gemitus, stridorq; grauis nutricis, ad auras.
Nec tamen abduci, nec sinit inde trahi.
Hac miserãda manu trahitur, retinetur ab illa.
Ireq; (quid faciat) retro, nec ante potest.
Agnaq; non aliter trahitur, cũ cernimus ambos
Pastorem caudam, guttur habere lupum.
Magna manus plæbis violento mota pudore
Nutrici, & seruæ, Virginiæq; fauet.
Illo iura die solio reddebat ab alto
Appius, & populo distribuebat onus.
Lictores circũ increpitant, q̃d regna tumultu
Vertitis, & sacrum voce strepente forum?
Sunt iura, ad sanctũ simul oẽs ite tribunal,
Ius dabit, atq; aliquã non violare sinet.
Non impune feret, scelerisq; immunis abibit,
Qui fuit hãnc ausus corripuisse manu.
Sic vt erant, oẽs sanctum petiere tribunal.
Appius, hæc quidnam filia luget, ait?

Sic prima Harpalice, fuit hic pnſare capillis
Auſus, & huic medio vim quoq; ferre foro.
Appius hunc, inqt, rapite, excruciate nephādis
Tormentis, dura cogite morte mori.
Vincitur, vinctuſq; rogat duo verba licere
Effari, fandi copia parua datur.
Non poſſum eſſe reus de vi, raptu ve, dolo ve,
Nullius eſt per me ficta rapina rei.
Res mea ſerua mea eſt, hæc ē mea ſerua, pboq;,
Qđ ſit ab ancilla iam mihi nata mea.
Mox iubet auelli vinclis, ſoluiq; cathenis
Appius, in primo reſtituitq; loco.
Heu quantum diſcrimen, ait, miſerande ſubiſti.
Si quo peccaſſes crimine, nullus eras.
Iamqз age (ne dubita) dic iā tua iura, tribunal
Hoc ius victori, iudiciumqз dabit.
Exoritur clamor plæbis, matrumqз, nurumqз,
Iudicium nullo vindice turpe dari,
Expectare rogant, veniant dū forte propinquis
Aut auus, aut aliquis, cui noua ſponſa foret.
Dū miſcēt lacrymas pcibus, dūqз icrepat alter
Et queritur cauſæ ꝙ mora lenta datur.
Ecce manu plæbis ſeptus Numitorius infert
Se medium, atqз vbinam ſtat mea neptis, ait.
It mox Icilius iuuenū comitante caterua,
En ait, en raptæ coniugis vltor adeſt.
Non ſumus in ſiluis, colimus nec luſtra ferarū?
Quis ve meam eſt auſus tangere, qs ve meam?

Quid furit hic? qd vult? quæ mens insana coegit
In mihi possessis Brachia ferre bonis?
Tum Iƀo postquã retinere silentia cunctos
Iussum est, Assertor talia voce refert.
Nil ego tentaui sceleris, nil turpiter egi
Appi, nil nisi, quod lex mihi sancta dabat.
Hanc dñs, non prædo peto, mea iura reposco,
Quo mea, tu virgo discesit ista modo.
Est ancilla mihi, teneris quam mater ab annis
Emit, in officijs strenua, & apta suis.
Hanc adiens blandis grauidã Numitoria dictis,
Vt sibi det, qcquid sit paritura, rogat.
Hæc spondet, pariensq; fidem seruauit. at illa
Suppositum peperit non bene facta parens.
Et mihi speranti prolem se dixit abortum
Enixam, & tempus non habuisse suum.
Non tñ hæc à me cæpit, captauerat ante
Alterius partum, supposuitq; sibi.
Iam repetisset eum dominus, sed cõcidit infans,
Qui quondam frater creditus huius erat.
Ipsa qdem sterilis fuerat Numitoria, nunquã
Incaluit, vitio frigida ventris erat.
Meq; diu latuere doli, sub tempore longo
Talia iam curas non subiere meas.
Tẽpora dũ currũt, dũq; anno adiũgitur annus
Indicio sunt hæc insinuata mihi.
Iamq; adeo testes habeo multosq;, grauesq;,
E q; mea serua discere multa licet.

I leges venio, quarũ ipse minister & author
Diceris, & sancta religione foues·
Patribus hæ natos, nõ supponẽtibus addunt,
Dant dominis seruæ quos peperere domi·
His posco ancillæ reddatur filia nostræ,
Et dabo si q̃squam vendicet ipse vades·
Aut siquis celeri vult conditione referri
Iam fiat, causam dicere promptus ero·
Supplico ne tantũ noceat iustissime princeps
Q᷉d pauper, ꝙ sum conditione cliens·
Dixerat hæc Marcus· Numitorius inde secutus
Rettulerat tali verba diserta modo·
Huius Virginius pater est, qui milite forti
Absens pro patria fortia bella gerit·
Mater erat fratis Numitoria rapta, nec vllam,
Moribus, & vita credo habuisse parem·
Filia nunc hæc est, ciuisq; & libera nata,
Icilio per nos est data sponsa viro·
Q᷉d soror est mater, sum verus auunculus illi,
A multis quãuis non ego dicar auus·
Quid vult hic p̃do? siluit quid tempore longo?
Integra nunc annis ꝙ sit, & apta, petit·
Nulla adeo tibi lustra vacant, nullæq; paludes
Pontinæ· in siluis latro reside tuis.
Nullo iure rapis, sed si tibi iura fuissent·
Iuribus an nescis te cecidisse tuis?
Iamq; pater q̃nq; aderit, non ille britannis
Pugnat, vix vno distat ab vrbe die·

Ipse suam litem defendet, tempora liti
Nulla damus, præter dum pater ipse venit.
Da spacium reuocandi hominē, seruentur & illi
Integra non vllo iura nouata modo·
Interea stabit sub me custode puella,
Qđ sum proximior, quod tua iura volunt·
Et vade non vno dabimus tibi pignora, patre
Sistendi quo vis adueniente foro·
Dixit vt hæc verbis à circūstante corona
Clamatur, fiat, non nisi iusta petit·
Tum ꝟo paulum subsedit & ora resoluit
Appius, & tali voce locutus ait·
Qunati libertas mihi sit, mea iura loquuntur,
Et quantum auxilij, præsidijq; feram·
Lex mea nota mihi est, ꝑ meqꝫ imota manebit;
Qđ libertati, ꝓsuet illa patri·
Qđ si Virginius, quem tu patrem asseris esse,
Afforet, hæc illi virgo locanda foret·
Sed ꝗ abest, aliqđ damni ne sentiat actor,
Et causa fiat ne meliore reus·
Tu cape, tuqꝫ manu Numitori trade puellam,
Sistendiqꝫ vades tu tamen ante dato·
Sitqꝫ dies concessa tuo non amplius vna
Virginio, atqꝫ adsit me residente foro·
Tum ꝟo astantes clamorē ad sidera tollunt,
Iniustumqꝫ vocant, iudiciumq; graue·
Aggeritnr fremitus gemitu, & clamoribus ira
Fluctuat huc illuc plæbs, velut vnda maris·

Ante omnes effert sese toto agmine primus
Icilius, cedit turba, daturq́; locus.
Exclamat quis me, quis me viuente puellam
Hanc ducet? quis vult tangere, quis ve petit?
Hinc Appi tibi sum ferro ve, igni ve mouendus,
Vt tacitus referas quod tibi mente sedet.
Hæc est pacta mihi thalamo, ducamq́; pudicam.
Nil agis à voto spes tua vana cadet.
Solue age iam leges, libertatemq́; tyrrannus
Tolle, ferat sceleris nulla libido modum.
Et cum virginibus matresq́;, nurusq́;, maresq́;
Per fora, perq́; vias, per loca cuncta rape.
Collige lictores, fasces, sæuasq́; secures
Expedias, cedam non nisi morte mea.
Quid non ante oculos, qđ non hic ante tribunal
Hanc animam perdis, quid mora lenta tenet?
Virgo domũ non hæc aliam quã patris adhibit,
Me viuo, & dum me spiritus iste reget.
Mors mea principium (speres) q́ forte parabit
Siue boni, seu qđ non puto, forte mali.
In tergum, nostrumq́; caput sæuire licebit,
Sancta pudicitiæ sit sua tuta fides.
Hanc (bñ ꝓspicias) si vis, si iniuria, lædit,
In te homines, in te sollicitabo deos.
Hoc tu decretum nostra sine cæde referre
Non poteris, non si terra, polusq́; velit.
Inspice tuq́; tibi, tecum tua vota voluta,
In quod tute Appi progrediere, vide.

Cedat Virginius, linquat ſua iura, reſoluar
Morte prius, quā me deſerat ipſa fides,
Talia iactantem, & tentantē plura cohercent
Dicere lictores, & reticere iubent.
Vna in raptores tendunt clamoribus omnes.
Iam pronum in pugnam, bellaq; vulgus erat.
Appius extimuit, fieriq; ſilentia paulum
Voce, manuq; rogat, taliaq; orſus ait.
Non eqdem indignor, ſi quis ſua iura tuetur,
Si ſtrepat, & toto garriat ille foro.
Materiam Icilio ſpiranti ad magna negabo,
Succidam orditum ſeditionis opus.
Ius hodie non do, ſed facta infecta relinquo.
Differet hic hodie, cras ſua iura petet.
Hoc ego Virginio, libertatiq; retexo.
Ne gratare tibi, gratia nulla tua eſt.
Ducito ꝓgnatam Numitori, iure relato
Obſidibus magnis ſed tamen ante datis.
Cras ego non alijs lectis lictoribus omnes
Sedabo lites, iudiciumq; dabo.
Dixerat, & ſellam tolli iubet, inde recæptus
In thalamum triſti corda dolore premit.
E manibus queritur, captam ꝙ miſerit agnam,
Indeplumatā ꝙq; reliquit auem.
Si redit in caſſes (iurauit) præda retentos,
Qđ foret, e manibus non abitura ſuis.
Vt ſatiare ſolet ſe lignis ignis, iniquus
Sic ſolet aggeſtis ſe ſatiare malis.

Vi statuit subito rape, & defendere raptam,
Seq; omni posito milite parte fori·
Inde duos celeres vocat, & mandata vocatis
Tradit, & in castris dent iubet illa duci·
Dux erat in castris, sed tunc Antonius illis,
Sub quo Virginius principe miles erat
Vinciat hunc mandat vinclis, durisq; cathenis.
Nec sceleris causam dixerat esse leuem·
Sed solet extremis aliqd succurrere rebus,
Et felix semper non scelus esse solet·
Prouida iam sicci castris excedere iussit
Vmbra prius, castris cesserat ille suis·
Occidit Antoni Romæ mihi dixit amicus,
Quo mihi non vllus carior alter erat·
Ibo sed officium te concedente reuertar
Ante tamen quã bis occidat orta dies·
Quod petijt, tenuit, mora nõ datur vlla, citatos
Ad quartum lapidem vectus adegit equos
Icilij frater, Numitori filius illic
Obuius occurrit moestus vterq; viro.
Illis Virginius quærentibus addere verba
Nota mihi sunt hæc carpite, dixit, iter·
Hac diuertamus, non qua venistis eundum est,
Ne forte insidias ante ve post ve parent·
Et iam nox instat, nos ire p auia noctu
Cogimur, ad lunæ lumen agemus iter·
Redditur ante diem paulo sed epistola claudi
Tardior effectum non aditura suum·

Mox instructus equis, instructus miles & armis
Mittitur vt reuocet, conueniatq́; virum.
Atqz alios etiam præmiserat Appius vrbe
Egresso insidijs impediatur iter.
Ille vrbem iam ingressus erat, venisseq́; regi
Cum primum dictum est, obstupuisse ferunt.
Venerat in lucem, plæbs & stipauerat omni
Parte forum, fremitus, grādeq́; murmur erat.
Vt maris huc illuc fluctus, sic vnda virorum
Fluctuat, & versa turba redundat aqua.
Ecce forum ingrediens pallenti squalidus ore
Virginius natam ducit, agitq́; manu.
Sordida vestis erat, male sarcta, & marcida filo,
Dignaq́; erat luctu, tristitiaq́; toga.
Fit via, subsequitur comitantum turba suorum.
Itur per lacrymas, per gemitusq́; graues.
Appius armari iubet, & loca celsa cohortes
Munire, & latis compita secta vijs.
Iamq́; fori obsessas fauces ferus ense corusco
Miles habet, ferro statqz parata phalanx.
Et iam armis septus scandit sublime tribunal.
Hinc, illinc densus tela satelles habet.
Mox eadem repetit Marcus, iurareqz testes
Cogit, & in causa quæ latuere loqui.
Omnia concordi respondent voce sub ipso
Tempore, subqz hora conueniente loco.
Virginius, pluresqz alij, quos duxerat, instant
Compositos testes falsa & inepta loqui.

Omnĩa reijciunt, soluuntq; obiecta, tenentq;
Asserta, & referunt, quæ ratione probant.
Matronæ grauidam, parientẽ, & lacte virentẽ
Indicijs certis asseruere graues.
Hæc & plura etiam tentãtibus Appius inquit,
Desinite, ista diu res mihi nota fuit.
Et magis ista mea res est mihi cognita, nullis
Indiget indicijs res manifesta suis.
Discite, iamq; mihi moriens in morte reliquit
Hunc pater, & dixit sit precor iste tuus.
Hæc domus antiquis nobis seruiuit ab annis,
Anteq; quã starent hoc mea tecta loco.
Indiciumq; aliquis mihi tpe fecit in illo
Suppositi. patuit credita vera fides.
Me quoniã interea non hæc tractare decebat,
Tempore permisi cuncta iacere suo.
Ius aget ipse suum dixi, maturior ætas
Cum veniet, partes suscipietq; suas.
Iam mihi, ꝙ rebus tot sum ciuilibus actus,
Fugerat ex animo res aliena meo.
Iam grandis censusq; suos, & iura requirit,
Quæq; suæ fuerant, vndiq; cogit opes.
Hæc quoq;, quærenti, ꝙ sit sua serua, relatũ est,
Vtq; mihi patuit, sic patet esse suam.
Iusta petit, iustum est sua reddi iusta petenti,
Seruiat hæc domino censeo serua suo.
Tum vero ingentes gemitus miscentur, & ingens
Foemineus surgit clamor, & astra ferit.

Ecce manu pdam Marcus cape ipse parabat.
Hæc matrum tentat veste, sinuqꝫ tegi.
Sed tũ Virginius flãma cõmotus, & ira
In faciem regis talia verba iacit.
Te dij, teqꝫ homines pdant turbator honesti,
Virtutisqꝫ hostis non satiande malis.
Icilio, non hanc dedimus tibi, lege iugali
Non scelere, aut stupro est associanda viro.
Quid non tentasti? potes has ne negare tabellas
Esse tuas, digitis verbaqꝫ scripta tuis?
Desieras qñ spurcas submittere lænas
Harpalice, & donis sollicitare datis?
Tuqꝫ Appi, nõ Marcꝰ agit, scio fraude, doloqꝫ
Retia te medijs disposuisse vijs.
Tu iudex, & raptor eris? tu pessime natam
E manibus velles, e gremioqꝫ meo?
Non sic abduces. opus est hac sorte relinqui
Vel mihi morte tua, vel tibi morte mea.
Hi gladios cincti nunquã patientur inultum,
Iam iam spargeris per loca mille lacer.
Hæc ait, & vultu toruo stetit. Appius inquit
Et contra soluit talibus ora modis.
Testis Roma mihi ẽ, quæ nũc mihi, quæqꝫ fuere
Hesterno Icilij dicta proterua die.
His ego nõ moueor, nec vilia ꝟba rependo.
Non videt errorem stultus vterqꝫ suum.
His minimo possum ceruicẽ tollere nutu,
Ante pedes si non cessat vterqꝫ cadet.

Et decies oculos clausi, nesciréqꝫ finxi,
Quos in me struitis, dirigitisqꝫ dolos·
Noui ego quæ seritis, quæ nocte, dieqꝫ paratis
Et quod tentatis seditionis opus
Desinite, & motā plæbem reuocate, nec vltra
Turbare imperij quærite regna mei·
Quæ sũt arma domi, quæqꝫ hic, & ĩ arce videtis
Et quantis miles viribus arma tenet·
Externis non sunt hæc hostibus arma parata
Sed vobis, si iam non licet esse mihi·
Quisqꝫ sibi videat, seseqꝫ expendat, & hostem,
Ne frustra aggressus poenituisse velit·
At vos ite qbus nihil est hic esse necesse,
Qui sapiet, vitæ consulet ipse suæ·
Inde moue turbā lictor, duc Marce puellam,
Et trahe per medium me tribuente forum·
Tutus eris bis sex comitatus fascibus ibis·
In te quis poterit dicere? tutus eris·
Hæc ait, & subito se tollere turba parabat,
Sponte aperire forum, cedere sponte loco·
Sed tũ Virginius, cũ plæbē horrere videret,
Et reuocare pedem, talia voce refert·
Dux Appi miserere mei, miserere fatentis,
Si qua tibi dixit cura, dolorq; patris·
Da mihi posse loqui, carāq; abducere natam
Ad loca, quæ fuerint proximiora foro·
Solus vt ex ipsa, simul & nutrice requiram
Si fuerim verus, suppositus ve pater·

Annuit, hic natam subduxerat ante tabernam,
Huc vbi iam Lanius dilaniabat oues.
Surripuit gladium, cæcaq; in veste recondit.
Quid facies? pater es, filiaq; ista tua est.
Tum vero abductæ natæ dedit oscula, tersit
Lumina, sic gemitu substinuitq; loqui.
Nata tui infausti pignus miserabile patris,
Nata meus luctus, nata meusq; dolor.
Quo me, teq; tuus casus miserandus adegit?
Nil mihi consilij, nil mihi restat opis.
Te ne pater perdam, pater exhaurire cruorem
Nata tuum potero, sufficient ne manus?
Nata salus in morte tua est, non serua peribis.
Ibis & ad manes libera virgo tuos.
Hunc Appi (& ferrum nudat) tibi libo cruorē;
Hoc ego deuoueo teq;, caputq; tuum.
Dixit, & auertit faciem, pectusq; pudicum
Fixerat, illa patris concidit ante pedes.

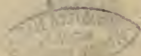
Venimus ad portus, remos lege, collige lina
Fune liga, fessam nauita siste ratem.
Disce tener tenera puer hac ætate doceri,
Ordiriq; tuo tempore disce senex.
Vaticinor toto nunquā moriemur in æuo,
Dum cælum stabit, terraq;, semper ero.
Pacifico nomen fiet delebile nunquam,
Viuet post cineres fama relicta meos.
Corpore cum soluar, cum carcere liber abibo,
Tum super & cælos, & super astra ferar.

Adiungarq; deis, & mensa, & sede deorum,
Ambrosia, & nectar tum mihi potus erit·
Extruat hic turres, æquetq; palatia cælo,
Occidet, & nullo nomine viuus erit·
Coloti mecum stabit tua fama perennis,
Nec te delebit flāma, nec ignis edax,
Asculum in hoc etiam viuet mea patria, debet
Hæc mihi ꝙ nota est, huic ego, ꝙ genuit·

Impressum Fani Anno gratiæ·M·ccccc·vi·
Per Hieronimum Soncinum·

REGISTRVM·

Omnes sunt quaterni h ĸo quinternus·

Pacifici Max. Ascu. Epitaphium à Camillo Damianio Fanestri.

Pacificus iacet hic, patria, Stirpe ordie equestri
Clarus, sed sacro pectore nobilior.
Bella Syracusiis Marcelli expellere muris
Hic potuit, prudens hos quoq; sternere humi.
Vnde venit Titan, ad equos vbi soluit anhelos,
Hora erat hic doctus verba referre breui.
Ingeniosa manus, cor nobile, condita cunctis
Attigit, interpres legibus vnus erat.
Mellifluus Rhetor, memori quæq; aure recæpit
Edidit, & vatum gloria prima fuit.
Bella crueta canat, feriūt fera carmīa olympū,
Quum Venerem, in venas it Venus ipsa tuas.
Viuenti bis lustra decem, Fani Atropos aufert
Fila, Iouis quia mens vult sibi lecta dari.

Eiusdem ab eodem.

Asculū ouat partu, sunt hermes, Pallas, Apollo
Quos colui, sortis morte superbit humus.

Corrigenda in hoc ope sunt infrascripta. In qua ternione. A. carta. iiij. ꝟsu. xiij. sup. ve. xvij. no' mīe. B. car. vi. ve. xx. Restitit, car. vij. ve. xxv. Bitia. ve. xxvi. fit. C. ca. iij. ve. xxxiij. & xxxiiij. Et mō Musæū mō vel voluebat homerū, Nūcq; Sophoclæos pīdaricosq; modos. car. v. ve. xxxix Atys. E. car. v. ve. xvij. carissima. H. car. v. ve. xiiij. progrediare. car. vi. ve. x. obuius.

Mox instructus equis, instructus miles & armis
Mittitur vt reuocet, conueniatq; virum.
Atqz alios etiam præmiserat Appius vrbe
Egresso insidijs impediatur iter.
Ille vrbem iam ingressus erat, venisseq; regi
Cum primum dictum est, obstupuisse ferunt.
Venerat in lucem, plæbs & stipauerat omni
Parte forum, fremitus, grādeq; murmur erat.
Vt maris huc illuc fluctus, sic vnda virorum
Fluctuat, & versa turba redundat aqua.
Ecce forum ingrediens pallenti squalidus ore
Virginius natam ducit, agitq; manu.
Sordida vestis erat, male sarcta, & marcida filo,
Dignaq; erat luctu, tristitiaq; toga.
Fit via, subsequitur comitantum turba suorum.
Itur per lacrymas, per gemitusq; graues.
Appius armari iubet, & loca celsa cohortes
Munire, & latis compita secta vijs.
Iamq; fori obsessis fauces ferus ense corusco
Miles habet, ferro statqz parata phalanx.
Et iam armis septus scandit sublime tribunal.
Hinc, illinc densus tela satelles habet.
Mox eadem repetit Marcus, iurareqz testes
Cogit, & in causa quæ latuere loqui.
Omnia concordi respondent voce sub ipso
Tempore, subqz hora conueniente loco.
Virginius, pluresqz alij, quos duxerat, instant
Compositos testes falsa & inepta loqui.

Omnia reijciunt, soluuntq; obiecta, tenentq;
Asserta, & referunt, quæ ratione probant.
Matronæ grauidam, parientē, & lacte virentē
Indicijs certis asseruere graues.
Hæc & plura etiam tentātibus Appius inquit,
Desinite, ista diu res mihi nota fuit.
Et magis ista mea res est mihi cognita, nullis
Indiget indicijs res manifesta suis.
Discite, ianq; mihi moriens in morte reliquit
Hunc pater, & dixit sit precor iste tuus.
Hæc domus antiquis nobis seruiuit ab annis,
Anteq; quā starent hoc mea tecta loco.
Indiciumq; aliquis mihi tpe fecit in illo
Suppositi. patuit credita vera fides.
Me quoniā interea non hæc tractare decebat,
Tempore permisi cuncta iacere suo.
Ius aget ipse suum dixi, maturior ætas
Cum veniet, partes suscipietq; suas.
Iam mihi, ꝙ rebus tot sum ciuilibus actus,
Fugerat ex animo res aliena meo.
Iam grandis censusq; suos, & iura requirit,
Quæq; suæ fuerant, vndiq; cogit opes.
Hæc quoq;, quærenti, ꝙ sit sua serua, relatū est,
Vtq; mihi patuit, sic patet esse suam.
Iusta petit, iustum est sua reddi iusta petenti,
Seruiat hæc domino censeo serua suo.
Tum vero ingentes gemitus miscentur, & ingens
Foemineus surgit clamor, & astra ferit.

Ecce manu p̄dam Marcus cape ipse parabat.
Haec matrum tentat veste, sinuqꝫ tegi.
Sed tu Virginius flāma cōmotus, & ira
In faciem regis talia verba iacit.
Te dij, teqꝫ homines p̄dant turbator honesti,
Virtutisqꝫ hostis non satiande malis.
Icilio, non hanc dedimus tibi, lege iugali
Non scelere, aut stupro est associanda viro.
Quid non tentasti? potes has ne negare tabellas
Esse tuas, digitis verbaqꝫ scripta tuis?
Desieras q̄n̄ spurcas submittere lenas
Harpalice, & donis sollicitare datis?
Tuqꝫ Appi, nō Marcꝰ agit, scio fraude, doloqꝫ
Retia te medijs disposuisse vijs.
Tu iudex, & raptor eris? tu pessime natam
E manibus velles, e gremioqꝫ meo?
Non sic abduces. opus est hac sorte relinqui
Vel mihi morte tua, vel tibi morte mea.
Hi gladios cincti nunquā patientur inultum,
Iam iam spargeris per loca mille lacer.
Haec ait, & vultu toruo stetit. Appius inquit
Et contra soluit talibus ora modis.
Testis Roma mihi ē, quae nūc mihi, quaeq; fuere
Hesterno Icilij dicta proterua die.
His ego nō moueor, nec vilia v̄ba rependo.
Non videt errorem stultus vterqꝫ suum.
His minimo possum ceruicē tollere nutu,
Ante pedes si non cessat vterqꝫ cadet.

Et decies oculos clausi, nescireqꝫ finxi,
Quos in me struitis, dirigitisqꝫ dolos·
Noui ego quæ seritis, quæ nocte, dieqꝫ paratis
Et quod tentatis seditionis opus
Desinite, & motã plæbem reuocate, nec vltra
Turbare imperij quærite regna mei·
Quæ sũt arma domi, quæqꝫ hic, & ĩ arce videtis
Et quantis miles viribus arma tenet·
Externis non sunt hæc hostibus arma parata
Sed vobis, si iam non licet esse mihi·
Quisqꝫ sibi videat, seseqꝫ expendat, & hostem,
Ne frustra aggressus poenituisse velit·
At vos ite qbus nihil est hic esse necesse,
Qui sapiet, vitæ consulet ipse suæ·
Inde moue turbã lictor, duc Marce puellam,
Et trahe per medium me tribuente forum·
Tutus eris bis sex comitatus fascibus ibis·
In te quis poterit dicere? tutus eris·
Hæc ait, & subito se tollere turba parabat,
Sponte aperire forum, cedere sponte loco·
Sed tũ Virginius, cũ plæbẽ horrere videret,
Et reuocare pedem, talia voce refert·
Dux Appi miserere mei, miserere fatentis,
Si qua tibi dixit cura, dolorq; patris·
Da mihi posse loqui, carãq; abducere natam
Ad loca, quæ fuerint proximiora foro·
Solus vt ex ipsa, simul & nutrice requiram
Si fuerim verus, suppositus ve pater·

Annuit. hic natam subduxerat ante tabernam,
Huc ubi iam Lanius dilaniabat oues.
Surripuit gladium, cæcaq; in veste recondit.
Quid facies? pater es, filiaq; ista tua est.
Tum vero abductæ natæ dedit oscula, tersit
Lumina, sic gemitu substinuitq; loqui.
Nata tui infausti pignus miserabile patris,
Nata meus luctus, nata meusq; dolor.
Quo me, teq; tuus casus miserandus adegit?
Nil mihi consilij, nil mihi restat opis.
Te ne pater perdam, pater exhaurire cruorem
Nata tuum potero, sufficient ne manus?
Nata salus in morte tua est. non serua peribis.
Ibis & ad manes libera virgo tuos.
Hunc Appi (& ferrum nudat) tibi libo cruorē;
Hoc ego deuoueo teq;, caputq; tuum.
Dixit, & auertit faciem, pectusq; pudicum
Fixerat, illa patris concidit ante pedes.

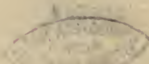
Venimus ad portus, remos lege, collige lina
Fune liga, fessam nauita siste ratem.
Disce tener tenera puer hac ætate doceri,
Ordiriq; tuo tempore disce senex.
Vaticinor toto nunquā moriemur in æuo,
Dum cælum stabit, terraq;, semper ero.
Pacifico nomen fiet delebile nunquam,
Viuet post cineres fama relicta meos.
Corpore cum soluar, cum carcere liber abibo,
Tum super & cælos, & super astra ferar.

Adiungarq; deis, & mensa, & sede deorum,
Ambrosia, & nectar tum mihi potus erit·
Extruat hic turres, æquetq; palatia cælo,
Occidet, & nullo nomine viuus erit·
Coloti mecum stabit tua fama perennis,
Nec te delebit flãma, nec ignis edax,
Asculum in hoc etiam viuet mea patria, debet
Hæc mihi quod nota est, huic ego, quod genuit·

Impressum Fani Anno gratiæ·M·ccccc·vi·
Per Hieronimum Soncinum·

REGISTRVM·

Omnes sunt quaterni h ꝑo quinternus·

Pacifici Max· Ascu· Epitaphium à Camillo Damianio Fanestri·

Pacificus iacet hic, patria, Stirpe ordīe equestri
Clarus, sed sacro pectore nobilior·
Bella Syracusiis Marcelli expellerē muris
Hic potuit, prudens hos quoq; sternere humi·
Vnde venit Titan, ad equos vbi soluit anhelos,
Hora erat hic doctus verba referre breui·
Ingeniosa manus, cor nobile, condita cunctis
Attigit, interpres legibus vnus erat·
Mellifluus Rhetor, memori quæq; aure recæpit
Edidit, & vatum gloria prima fuit·
Bella cruēta canat, feriūt fera carmīa olympū,
Quum Venerem, in venas it Venus ipsa tuas·
Viuenti bis lustra decem, Fani Atropos aufert
Fila, Iouis quia mens vult sibi lecta dari·

Eiusdem ab eodem·

Asculū ouat partu, sunt hermes, Pallas, Apollo
Quos colui, fortis morte superbit humus·

Corrigenda in hoc ope sunt infrascripta· In quaternione· A· carta· iiij· ℞su· xiij· sup· ve· xvij· nomīe· B· car· vi· ve· xx· Restitit, car· vij· ve· xxv· Bitia· ve· xxvi· fit· C· ca· iij· ve· xxxiij· & · xxxiiij· Et mō Musæū mō vel voluebat homerū, Nūcq; Sophoclæos pīdaricosq; modos· car· v· ve· xxxix Atys· E· car· v· ve· xvij· carissima· H· car· v· ve· xiiij· progrediare· car· vi· ve· x· obuius·

